

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for ingeniørvitenskap og sikkerhet

Infodemi som smitter

En studie om falske nyheter og risikokommunikasjon i Norge under covid-19 pandemien

Ottar Bjørkli Kjeldsen

Masteroppgave i samfunnssikkerhet SVF3920 Juni 2021

Antall ord: 15 818 litteraturliste ekskludert

Sammendrag

Under covid-19 pandemien har det vært et ekstremt behov for å sørge for at riktig informasjon når ut til befolkningen for å redusere spredning av viruset. I usikre tider søker og konsumerer mennesker informasjon i langt større grad enn hva som er vanlig i en normaltilstand. World Health Organization har påpekt at vi ikke bare er under en pandemi, men også en «infodemi», hvorav det innebærer en overflod av informasjon både online og offline, som inkluderer beviste forsøk på å spre feilinformasjon og undergrave offentlige helsetiltak. Denne studien omhandler falske nyheter og risikokommunikasjon i lys av covid-19. Det er et fremhevet fokus på hva slags falske nyheter om covid-19 som er fremtredende i Norge, hvem som er mest utsatt for falske nyheter og hvorfor, i tillegg til helsemyndighetenes innsats hva det gjelder risikokommunikasjon under pandemien. Denne studien skal svare på problemstillingen: *Hvilke former for falske nyheter spres i Norge, hvem er mest utsatt og hvordan har norske helsemyndigheter kommunisert risiko i lys av covid-19 pandemien?*

Studien benytter kvalitativ innholdsanalyse av falske nyheter i Norge, sekundærdata fra rapporter og dokumentanalyse av norsk helsemyndighets risikokommunikasjon. Denne studien konkluderer med at falske nyheter som har blitt spredt i Norge under covid-19 har vært i form av fabrikkerte nyheter, feilinformasjon, desinformasjon og manipulering av multimedia. Alder og utdanning påvirker i stor grad evnen til å avdekke falske nyheter. Folkehelseinstituttet som norsk helsemyndighet utøver effektiv risikokommunikasjon, men har forbedringspotensial på enkelte punkter.

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem år som student ved Universitetet i Tromsø-Norges Arktiske Universitet. Det har vært fem innholdsrike år som har bydd på gode opplevelser, nye bekjentskap, mye samarbeid og faglig utvikling.

Jeg vil rette en takk til alle medstudenter som har bidratt til godt klassemiljø gjennom mine år på samfunnssikkerhetsstudie.

Videre vil jeg rette en takk til min veileder, Professor Christer Pursiainen, for god veiledning gjennom semesteret.

Ottar Bjørkli Kjeldsen

Tromsø, 1. juni 2021

Innhold

Sammendrag	i
Forord	ii
1 Introduksjon til falske nyheter.....	1
1.2 Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål	2
2 Teori	4
2.1 Hva er falske nyheter?.....	4
2.2 Forskjellige former for falske nyheter	6
2.3 Hvilke mekanismer kan påvirke oppfattelsen av falske nyheter?	9
2.4 Hvilke utfordringer bringer falske nyheter til risikokommunikasjon?.....	10
2.5 Hva kjennetegner effektiv risikokommunikasjon?	11
2.6 Kan nudging bidra til mer effektiv risikokommunikasjon?	13
3 Metodiske valg for studien	16
3.1 Innholdsanalyse av falske nyheter i kontekst av Covid-19 i Norge.	16
3.2 Analyse av foreliggende data	18
3.3 Dokumentanalyse av Folkehelseinstituttet risikokommunikasjon	20
3.4 Reliabilitet og validitet i studien	21
4 Empiriske funn og diskusjon.....	23
4.1 Falske nyheter som har sirkulert i Norge under covid-19	23
4.1.1. Covidfilmen 2020.....	23
4.1.2 Falsk nyhet angående døde av vaksinerings i Norge	24
4.1.3 Påstand om ansiktsmasker viser til tilbaketrukket studie.....	25
4.1.4 World doctor alliance	26
4.1.5 Misvisende informasjon antall alvorlige bivirkninger av vaksine	28
4.1.6 Hvilke former for falske nyheter er fremtredende under covid-19?	29

4.2	Hvem er mest utsatt for falske nyheter?.....	31
4.2.1	Er det god nok kompetanse for å avdekke falske nyheter?	35
4.3	Benyttes det effektiv risikokommunikasjon og nudging?.....	36
4.3.1	Analyse av Folkehelseinstituttets informasjonsskriv	36
4.3.2	Analyse av Folkehelseinstituttets sosiale medier	39
4.3.3	Hvordan har Folkehelseinstituttet utøvet risikokommunikasjon?.....	44
5	Konklusjon	47
6	Litteraturliste	49

Figuroversikt

<i>Figur 1 Typologier av falske nyheter</i>	6
<i>Figur 2: Forskningsdesign for forskningsspørsmål 1</i>	18
<i>Figur 3: Forskningsdesign for forskningsspørsmål 2</i>	19
<i>Figur 4: Forskningsdesign for forskningsspørsmål 3</i>	21
<i>Figur 5: Skjermbilde av «Covidfilmen 2020» på Youtube og «Covidfilmen 2020» på c19fakta.com</i>	24
<i>Figur 6: Skjermbilde fra steigan.no</i>	25
<i>Figur 7: Skjermbilde fra facebook-innlegg</i>	26
<i>Figur 8: Skjermbilde fra steigan.no, c19fakta.com og Covidfilmen 2020</i>	27
<i>Figur 9: Sammenligning mellom delt bilde i sosiale medier og hvordan NRK fremstiller status for covid-19.</i> ..	28
<i>Figur 10: De vanligste kildene for falske nyheter knyttet til covid-19</i>	32
<i>Figur 11: Andel av befolkningen som har sett falske nyheter på internett med aldersfordeling</i>	32
<i>Figur 12: Befolkningens evne til å identifisere falske nyheter</i>	33
<i>Figur 13: Forskjellig kritisk medieforståelse i befolkningen</i>	34
<i>Figur 14: Risikopersepsjon knyttet til covid-19 smitte i Tyskland</i>	35
<i>Figur 15: Samling av utvalgte Facebook-innlegg fra FHI</i>	40

Tabelloversikt

<i>Tabell 1 Indikatorer for effektiv risikokommunikasjon.....</i>	<i>13</i>
<i>Tabell 2: Indikatorer for nudging</i>	<i>15</i>
<i>Tabell 3: Forekommer det effektiv risikokommunikasjon fra FHI.....</i>	<i>39</i>
<i>Tabell 4: Indikatorer for nudging: Innlegg fra FHI 18. januar.....</i>	<i>41</i>
<i>Tabell 5: Indikatorer for nudging - Innlegg fra FHI 25. mars 2021</i>	<i>41</i>
<i>Tabell 6: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 7. april 2021</i>	<i>42</i>
<i>Tabell 7: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 12. april 2021.....</i>	<i>43</i>
<i>Tabell 8: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 15. april 2021.....</i>	<i>43</i>
<i>Tabell 9: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 29. april 2021.....</i>	<i>44</i>

1 Introduksjon til falske nyheter

Ettersom mennesker bruker mer av tiden sin på sosiale medier og kommuniserer over internett, er det en økt tendens hos mennesker til å søke og konsumere nyheter via sosiale medier, som erstatning for tradisjonelle nyhetsmedier. Sosiale medier har medført at nyheter i dag er lett tilgjengelig, billig å distribuere og kan raskt formidles til- og konsumeres av befolkningen. Sosiale medier gjør det også lettere for mennesker å dele, kommentere og diskutere nyheter med hverandre. Selv om sosiale medier bringer med seg fordeler, muliggjør det på samme måte for rask spredning av desinformasjon og falske nyheter. Med den enorme veksten av kommunikasjon over internett, har potensialet for desinformasjon og falske nyheter vokst og kan medføre negative konsekvenser av ulikt omfang.

Det finnes ulike motiver for spredning av falske nyheter og man kan skille det i tre grove kategorier som består av økonomiske og politiske motiver, samt «troll» som har til hensikt å skape uro og engasjement rundt sine egne overbevisninger. Spredning av falske nyheter har et potensial til å skape store konsekvenser, enten det er i form av svindel, påvirkning av politiske valg, eller for å destabilisere samfunnet.

Spesielt under krisesituasjoner ser man at mennesker søker og innhenter informasjon i stort omfang (Kim & Kim, 2020). Under covid-19 pandemien har krise - og risikokommunikasjon ofte vært lite effektiv, og på den måten har desinformasjon og falske nyheter som omhandler viruset funnet seg godt til rette og spredt seg hyppig på sosiale medier (Moscadelli et al., 2020). Verdens helseorganisasjon (WHO) har erklært situasjonen som en «infodemi» hvilket innebærer en overflod av informasjon både online og offline, som inkluderer beviste forsøk på å spre feilinformasjon og undergrave offentlige helsetiltak (World Health Organization, 2020). Det er estimert at minimum 55% av en populasjon må vaksineres for å oppnå flokkimmunitet, men avhengig av befolkningstall og infeksjonsrate, kan det være så høyt som 85%. Det kan vise seg å være utfordrende å oppnå så høye tall av vaksinerings ettersom vaksineskepsis har vært en økende trend på verdensbasis (Loomba, de Figueiredo, Piatek, de Graaf, & Larson, 2021). I løpet av pandemien har vaksinefiendtlige holdninger hatt en økende trend hos miljøer som tidligere ikke har hatt fokus på vaksiner. Det gjelder spesielt grupper på sosiale medier som kjennetegnes av sterk mistillit til myndighetene og andre institusjoner. Konspirasjonsteorier om vaksiner skaper stort engasjement på sosiale medier i form av delinger, liker-klikk og

kommentarer (Dahlback & Skipphamn, 2020). På sosiale medier er det en blanding av legitime og illegitime nyheter, hvor det ofte er opp til brukeren å filtrere hva som er korrekt informasjon eller ikke. Faktorer som kan påvirke i hvilken grad brukere evner å skille mellom ekte og falsk informasjon kan være bekreftelsesbias, motivasjon eller vilje til å faktasjekke, digital kompetanse og kritisk medieforståelse (Moscadelli et al., 2020). I en undersøkelse gjennomført av Medietilsynet i Norge, viser det seg at 4 av 10 nordmenn sliter med å identifisere falske nyheter (Medietilsynet, 2019). Det kan være utfordrende, spesielt i krisesituasjoner hvor det er et stort behov for legitim informasjon.

1.2 Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål

Spredning av falske nyheter kan medføre utfordringer når det gjelder å oppnå flokkimmunitet hos befolkningen, etterlevelse av tiltak som skal hindre smitte og sosial distansering under en pandemi som covid-19. På bakgrunn av dette vil denne studien belyse tilstanden for falske nyheter i Norge og hvordan helsemyndighetene har evnet å kommunisere med formål om å overdøve støyen som falske nyheter bringer med seg i en pandemi. Ved å undersøke hva slags falske nyheter som sirkuleres i Norge, hvem som påvirkes og hvorfor, samt myndighetenes evne til å kommunisere risiko under pandemien, er følgende problemstilling formulert:

«Hvilke former for falske nyheter spres i Norge, hvem er mest utsatt og hvordan har norske helsemyndigheter kommunisert risiko i lys av covid-19 pandemien?»

For å operasjonalisere problemstillingen er det blitt utformet tre tilhørende forskningsspørsmål for å belyse studiens problemstilling. For å belyse problemstillingen vil det være nødvendig med en forståelse for hva falske nyheter er og identifisere de forskjellige former for falske nyheter som har sirkulert under covid-19 pandemien. Derfor lyder forskningsspørsmål 1 som følgende:

F1: *“Hva er falske nyheter og i hvilke former finnes det i lys av covid-19 i Norge?”*

Videre vil det være nødvendig å undersøke hvem som er mest utsatt for falske nyheter og hvorfor. For å kunne effektivt motvirke falske nyheter vil det være nødvendig å kunne rette riktig informasjon om tiltak, smitte og vaksinerings mot målgrupper som kanskje er særlig utsatt for falske nyheter. Derfor er følgende forskningsspørsmål utformet:

F2: *«Hvilke grupper av befolkningen blir mest utsatt for falske nyheter og hvorfor?»*

For å videre belyse forskningsspørsmålet er det behov for å undersøke tilstanden til for norske helsemyndigheters risikokommunikasjon under covid-19. For å kunne redusere smitte, samt skape vaksinevennlige holdninger i en tid hvor vaksinefiendtlige holdninger har økt, er det behov for effektiv risikokommunikasjon. Det bør også utforskes om det finnes metoder som kan bidra til kommunikasjon som hjelper mot uønsket helseatferd i forbindelse med covid-19. Derfor er følgende forskningsspørsmål utformet:

F3: «*Hvordan har norske helsemyndigheter evnet å kommunisere risiko under covid-19?*»

Ved å besvare disse forskningsspørsmålene og dermed problemstillingen, vil denne studien å bidra til å belyse de forskjellige formene for falske nyheter som har sirkulert i Norge under covid-19, så vel som utforske hva som er bakgrunnen for at enkelte grupperinger i befolkningen er mer utsatt for falske nyheter enn andre. Videre undersøker denne studien hvorvidt det forekommer effektiv risikokommunikasjon om covid-19 med befolkningen som målgruppe, og hvorvidt det benyttes nudging som virkemiddel for å skape ønsket atferd hva det gjelder vaksinerings, sosial distansering og andre tiltak.

2 Teori

I dette kapitlet presenteres det teori og tidligere forskning med hensikt om å avklare begreper, så vel som presentasjon av teori som brukes som rammeverk for analyse av datamateriale. Innholdet av temaer i kapitlet vil bestå av falske nyheter som begrep, forskjellige former for falske nyheter, mekanismer som kan påvirke oppfattelse av falske nyheter, risikokommunikasjon og nudging.

2.1 Hva er falske nyheter?

Begrepet falske nyheter har fått mye oppmerksomhet de siste årene, men er ikke et nytt fenomen. Evnen til å påvirke hva mennesker tror er sant eller usant har vært en verdifull ressurs i mange århundrer. Rykter og falske historier har mest sannsynlig blitt brukt som virkemiddel så lenge mennesker har levd i grupper der makt betyr noe. Den teknologiske utviklingen har muliggjort for økt spredning av informasjon og demokratisert forbruket globalt. Falske nyheter eksisterer på samme måte som ekte nyheter på internett, hvorav hastigheten og omfanget av teknologien som tillater spredningen av informasjon fortsetter i høyt tempo. En stor utfordring kan være å skille mellom hva som er falskt og hva som er ekte (Burkhardt, 2017).

Det finnes flere forskjellige definisjoner og betegnelser på falske nyheter. Falske nyheter kan generelt beskrives som skriftlige artikler, innlegg på internett og videoopptak som opptrer som troverdig journalistikk og blir spredt på sosiale medier for å fremme feilinformasjon og overbevise leserne til å tro at innholdet er sant (Andorfer, 2017). Zhang og Ghorbani (2020) legger vekt på at falske nyheter har sin største tilstedeværelse og spredning på sosiale medier og beskrive falske nyheter som alle mulige falske historier eller nyheter som er publisert og distribuert på internett, med tilsiktet mål om å villed, lure og bedra lesere for å oppnå finansielle, politiske eller andre gevinster. Falske nyheter kan forklares som ved bruk av fire komponenter som består av skaper eller spredder, målgruppe, innhold og sosial kontekst.

Skaperne eller spredderne av falske nyheter kan enten bestå av mennesker eller ikke-menneskelige. Det som menes med ikke-menneskelige skapere og spreddere av falske nyheter er at de består av «bots» med programmerte algoritmer som er designet for å utøve menneskelig atferd på sosiale medier. Slike bots kan automatisk produsere innhold og interagere med mennesker på sosiale medier. På den måten kan bots designes for å spre rykter, spam, virus,

feilinformasjon og generell støy på sosiale medier (Zhang & Ghorbani, 2020). Programmerte bots kan betegnes som «formidlere» av falske nyheter, da det er mennesker som til syvende og sist utvikler bots og algoritmer som sprer falske nyheter. Dermed kan en si at enten falske nyheter blir spredt manuelt eller automatisk på internett, er mennesker både skapere og formidlere av falske nyheter, mens ikke-menneskelige kun er formidlere. (Zhang & Ghorbani, 2020).

Skaperne og spredere av falsk informasjon vil gjerne produsere innhold for bestemte målgrupper som kan befinne seg på ulike plattformer innen sosiale medier og på internett. Målgruppen for falske nyheter kan variere basert på hensikten med innholdet. Ulike målgrupper kan f.eks. være studenter, eldre, mennesker med stemmerett under demokratiske valg, foreldre etc. Dersom det er politiske motiv bak falske nyheter kan f.eks. innbyggere med stemmerett være målgruppen. Andre eksempler kan dreie seg om økonomiske motiver, hvor kunder er målgruppen for falsk reklame (Zhang & Ghorbani, 2020).

Innhold som komponent referer til det fysiske og ikke-fysiske innholdet av falske nyheter. Fysisk innhold består av tittel, hovedtekst, multimedia og alle andre elementer som f.eks. bilder og video. Ikke-fysisk innhold består av formål, følelser, meninger, og atferd som skaperne ønsker å uttrykke. Ikke-fysisk innhold kan betegnes som den viktigste kjernen av falske nyheter, da det inneholder de ideer, følelser og synspunkter skaperne ønsker å overføre til leserne. For å være mest mulig overbevisende, uttrykker ofte skaperne av falske nyheter sterke positive eller negative følelser i teksten (Zhang & Ghorbani, 2020).

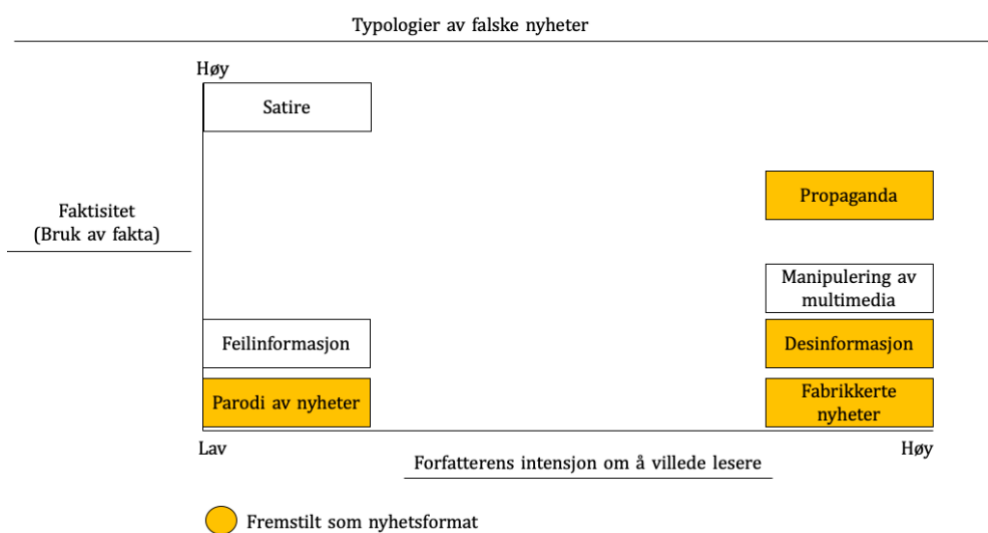
Sosial kontekst kan beskrives som hele aktivitetssystemet og det sosiale miljøet hvor spredning av nyheter opererer. Det inkluderer hvordan sosiale data distribueres og hvordan brukere på sosiale medier og internett samhandler med hverandre. I dag er det sosiale medier som dominerer hvordan spredning av informasjon skjer, og har i stor grad endret hvordan vi konsumerer nyheter og informasjon. Sosial kontekst kan bli sett på som en indikator for distribusjonsmønstrene av falske nyheter. Det sosiale samfunnet til brukere og den sosiale konteksten av falske nyheter, vil avgjøre hvor bredt og hvor raskt falske nyheter forplanter seg i det sosiale nettverket. (Zhang & Ghorbani, 2020).

Innen litteratur som omhandler hvem som tror på falske nyheter, viser Kim & Kim (2020) til i sin undersøkelse av den Sørkoreanske befolkningen, at eldre sliter med å identifisere falske nyheter og har større tendens til å tro på falsk informasjon. De viser også til at mennesker med

lav utdanning og lav inntekt har høyere tendens til å tro på falske nyheter. I en studie av den tyske befolkningen hevder Gerhold (2020) at eldre mennesker estimerer risikoen for COVID-19 som mindre enn yngre mennesker. Gerhold argumenterer for det kan føre til at politiske tiltak som sosial distansering blir møtt med liten aksept og dermed mindre sannsynlig å bli fulgt. I likhet med Gerhold, hevder Bridgman et al. (2020) at misforståelser om pandemien er forbundet med lavere nivåer av risikooppfatninger og etterfølgelse av råd om sosial distansering. Videre hevder Bridgman et al. (2020) at det er en sterk sammenheng mellom eksponering på sosiale medier og misoppfatninger om COVID-19. Det omvendte gjelder for eksponering for tradisjonelle nyheter.

2.2 Forskjellige former for falske nyheter

Falske nyheter kan kategoriseres etter grad av faktisitet eller sannhetsgehalt og intensjon om å bedra publikum. Med faktisitet menes det i hvilken grad falske nyheter baserer seg på fakta eller ikke. Kategorier av falske nyheter kan skilles mellom satire, parodier, fabrikkering, manipulering, propaganda og reklame. Satire og parodier er de minst alvorlige kategoriene da de ikke har til hensikt å bedra leserne eller publikum og har humor som motiv (Tandoc Jr, Lim, & Ling, 2018). Denne studien har fokus på de mer alvorlige kategoriene av falske nyheter, herunder fabrikkering, manipulering, feilinformasjon, desinformasjon og propaganda.

Figur 1 Typologier av falske nyheter

Figur 1 er basert på Tandoc Jr et al. (2018) og Kalsnes (2019), og blir videre benyttet i analyse i kapittel 4.1. Fabrikkerte nyheter kan betegnes som artikler uten noe faktagrunnlag, men som

er publisert i stil med nyhetsartikler for å skape legitimitet. I fabrikkerte nyhetshistorier er det ingen implisitt forståelse mellom forfatteren og leseren om at produktet er falskt. Intensjonen er ofte det motsatte mens forfatteren av det fabrikkerte materiale som regel har til hensikt å feilinformere. Fabrikkerte nyheter kan publiseres på et nettsted, blogg eller på sosiale medieplattformer med et utseende som ligner ekte nyheter. Vanskeligheten med å skille fabrikkerte falske nyheter oppstår når organisasjoner med egne interesser publiserer disse historiene, og gir en viss fremtoning av objektivitet og balansert rapportering (Tandoc Jr et al., 2018).

Falske nyheter som manipulering kan betegnes som manipulering av ekte bilder eller videoer for å skape en falsk oppfattelse av noe. Denne kategorien av falske nyheter omhandler visuelle nyheter og er ikke basert på tekst. Manipulering av bilder har utviklet seg til å bli en vanlig forekomst med fremveksten av digitale bilder, programvarer for bildemanipulering og kunnskap om forskjellige redigeringsteknikker. Effekter av bildemanipulering kan variere fra å være enkle til mer komplekse redigeringer. Enkle redigeringer kan omfatte økende fargemetning og fjerning av mindre elementer. Mer komplekse endringer kan omfatte å fjerne eller sette inn en person i et bilde. I tradisjonelle nyhetsmedier finnes det strenge regler for redigering av bilder. Derimot er det ingen lignende regler for deling av manipulerte bilder på sosiale medier. Manipulering av bilder og video er ofte basert på fakta, men inkluderer tillegg av redigeringer som ikke har noe faktagrunnlag (Tandoc Jr et al., 2018).

Propaganda i form av falske nyheter kan beskrives som nyhetshistorier som er skapt av en politisk enhet for å påvirke menneskers oppfatninger. Det åpenbare formålet er å fremme interessene til en offentlig person, organisasjon eller regjering (Tandoc Jr et al., 2018). Falske nyheter kan bli sett i sammenheng med hybrid trusler som del av hybrid krigføring. Hensikten med hybrid krigføring er å nå diverse interesser uten å engasjere en tradisjonell krig. Virkemidlene for hybrid krigføring spenner fra blant annet propaganda og falske nyheter (Treverton, Thvedt, Chen, Lee, & McCue, 2018). Falske nyheter og propaganda som del av hybrid krigføring er et resultat av fremveksten i sosiale medier. Det har medført at fremmedstater kan utnytte systemet på sosiale medier for å nå etablerte mediekanaler og den generelle befolkningen. Ved bruk av sosiale medier kan nyheter fra statskanaler bli re-publisert eller skape ny informasjon ved bruk av statssponsede kontoer, «bots» og annonser. Historiene som blir skapt kan bli gjentatt og forsterket ved å utnytte algoritmesystemene ved bruk av «bots» og «troll-kontoer» som liker, deler og kommenter, hvor konsekvensene kan være at misvisende og falske nyheter blir dekt av etablerte mediekanaler (Treverton et al., 2018). Falske

nyheter kan ses på som en ny form for propaganda, hvorav hovedforskjellene er at propaganda ikke nødvendigvis unngår sannhet, men forsøker å overtale publikum i stedet for å informere dem, med en myndighetsstilling som man tradisjonelt har sett i krigstid. Falske nyheter er ikke nødvendigvis statsstøttede og kontrollerte medier, men målene med propaganda og falske nyheter er de samme hvorav de appellerer til publikums følelser i stedet for å oppgi fakta (Barton, 2019).

Begrepet falske nyheter kan føre til forvirring mellom andre begreper som feilinformasjon, desinformasjon og skadelig informasjon. Feilinformasjon kan beskrives som falske sammenhenger, f.eks. når overskrifter, bilder eller bildetekster ikke stemmer med innholdet. Feilinformasjon kan også bestå av villedende innhold ved bruk av informasjon for å «ramme inn» diverse saker, men feilinformasjon kan også dreie seg om feil eller slurv fra journalister eller andre aktører. Desinformasjon og propaganda kan forklares som falsk informasjon som bevisst har til hensikt å villede eller påvirke politisk. Desinformasjon og propaganda kan bestå av falsk kontekst, hvorav ekte innhold blir delt i en falsk kontekst. Det kan f.eks. dreie seg om manipulering av ekte kilder, manipulering av ekte bilder eller tekst og fabrikkert innhold som ikke inneholder noe fakta. Skadelig informasjon består av lekkasjer, trakassering og hatytringer (Kalsnes, 2019). I følge Kalsnes (2019) kan falske nyheter kan brukes som et overordnet begrep når det gjelder falsk informasjon som er forkledd i et nyhetsformat, med økonomiske incentiver. Dersom falsk informasjon er fordekt i et nyhetsformat, som bevisst har til hensikt å villede og påvirke politisk, kan det betegnes som desinformasjon eller propaganda.

Naeem, Bhatti & Khan (2020) hevder at de tre vanligste typene feilinformasjon knyttet til COVID-19 som spres seg på internett omhandler falske påstander, konspirasjonsteorier og pseudovitenskapelige helseterapier. Videre argumenterer de for at det er et stort behov for å opplære mennesker til å identifisere og kjenne igjen falske nyheter. Innen litteratur som omhandler tiltak mot falske nyheter og desinformasjon, er det flere som anser man bør utvikle og opplære kritisk medieforståelse hos befolkningen (Goldberg, 2017; Greene & Murphy, 2020; Medietilsynet, 2019; Moscadelli et al., 2020; Naeem et al., 2020). Andorfer (2017) argumenterer for at virkemidler mot falske nyheter som består av kunstig intelligens, regulering og faktasjekking, alle signifikante ulemper. Ingen av løsningene er å foretrekke over de andre. Andorfer hevder at virkemidlene kan være komplementære og at brukere bør lære hvordan å være kritisk til informasjon som finnes på internett og sosiale medier. På den andre siden argumenterer Krause et al. (2020) for nytten og betydningen av å se på innsats av faktasjekking som former for risikokommunikasjon, ved at de implisitt prøver å definere risikoen for

feilinformasjon og å etablere faktasjekking som pålitelige risikoreducerende midler. I en undersøkelse av Kina og Indias håndtering av falske nyheter knyttet til covid-19, hevder Rodrigues & Xu (2020) at Kinas autoritære tilnærming har vist seg å være effektiv for å begrense falske nyheter, mens India som demokrati har hatt en blandet og utfordrende kamp mot falske nyheter. De argumenterer for at sensur og nedstengning av internett kan forekomme i vestlige demokratiske samfunn i fremtiden under ekstraordinære hendelser, slik det har blitt gjort i Kina og India.

2.3 Hvilke mekanismer kan påvirke oppfattelsen av falske nyheter?

Kim & Kim (2020) viser til at opplevd risiko og stigma øker tilliten til falsk informasjon. Videre viser Krause et al. (2020) til at varierte risikooppfatninger kan ha konsekvenser for hvordan folk reagerer på risikokommunikasjon, inkludert hvordan de tar grep for å redusere risikoen. Bridgman et al. (2020) hevder at misforståelser om covid-19 ofte er forbundet med lavere nivåer av risikooppfatninger og etterfølgelse av råd om sosial distansering. Store variasjoner i risikopersepsjon knyttet til covid-19 kan føre til at politiske mottiltak som sosial distansering blir møtt med liten aksept og dermed mindre sannsynlig å bli fulgt (Gerhold, 2020). Med risikopersepsjon menes det hvordan mennesker oppfatter og tolker risiko basert på vår egen intuisjon. På den måten innebærer risikopersepsjon alle aspekter rundt hvordan mennesker opplever og vurderer risiko, hva man føler knyttet til potensielle risikoer, hva slags konsekvenser risikoen kan medføre og hva man anser som akseptabel risiko eller ikke (Aven, Boyesen, Njå, Olsen, & Sandve, 2004; Johnsen & Eid, 2006). Greene & Murphy (2020) viser at falske minner kan oppstå etter eksponering for falske nyheter om covid-19. Falske minner var spesielt sannsynlige blant personer som er mindre analytiske og mindre kunnskapsrike om pandemien. Falske minner kan påvirke risikopersepsjon da man har en tendens til å forbinde høyere risiko med hendelser som er lett å huske.

Flere studier utpeker opplæring av kritisk medieforståelse eller kritisk leseferdighet hos befolkningen som et av de viktigste virkemidlene i kampen mot falske nyheter (Goldberg, 2017; Greene & Murphy, 2020; Medietilsynet, 2019; Moscadelli et al., 2020; Naeem et al., 2020). Kritisk medieforståelse kan beskrives som hvordan mediebrukere forholder seg til mediene de bruker, samt innholdet de konsumerer, lager og deler (Medietilsynet, 2019). Kritisk medieforståelse innebærer ferdigheter i å analysere mediekoder, kritisere stereotyper, dominerende verdier og ideologier, og kompetanse til å tolke det mangfoldet som finnes av

betydninger og budskap generert i media. Ved å ha god kritisk medieforståelse bidrar det til å skille og evaluere medieinnhold, samt å analysere medieformer kritisk og bruke media på en intelligent måte (Barton, 2019). Hensikten med kritisk medieforståelse er at forbrukere av media skal kunne konsumere, identifisere eller avfeie innhold basert på sin egen objektive evaluering. I sin rapport om kritisk medieforståelse hos den norske befolkning, bruker Medietilsynet (2019) en rekke indikatorer for å måle kritisk medieforståelse. En del av indikatorene som benyttes kan relateres til falske nyheter, hvorav indikatorene viser til forskjellige kunnskaper eller evner som er nødvendig for å identifisere falske nyheter. Noen av disse indikatorene innebærer evne til å vurdere sannhetsgehalten på nyheter via søk på internett, evne til å vurdere sannhetsgehalten på nyheter før deling på internett, evne til å avdekke illegitime måter å formidle nyheter og evne til å vurdere tillit til ulike medier og evne til å vurdere tegn på troverdighet.

2.4 Hvilke utfordringer bringer falske nyheter til risikokommunikasjon?

Krause et al. (2020) argumenterer for å se på covid-19 infodemien som et risikokommunikasjonsproblem. Under slike omstendigheter fungerer falske nyheter og desinformasjon som en meta-risiko som interagerer med og kompliserer befolkningens oppfatning av den opprinnelige risikoen. Varierte risikooppfatninger kan ha konsekvenser for hvordan folk reagerer på kommunikasjon, inkludert hvordan de tar grep for å redusere risikoen. Kim & Kim (2020) viser til at både risikopersepsjon og risikokommunikasjonsfaktorer har betydelig innvirkning på om man tror på falske nyheter relatert til covid-19.

Risikokommunikasjon kan beskrives som informasjonsflyten på bakgrunn av risikoevalueringer mellom akademikere, myndighetsorganer, interessegrupper og den generelle befolkningen (Leiss, 1996). Det grunnleggende formålet med risikokommunikasjon innebærer å informere alle som kan ha interesse av å ta beslutninger i forhold til mulige risikoer, scenarioer og konsekvensene av ulik risikohåndtering. Risikokommunikasjon trenger ikke alltid å handle om beslutningstaking, ofte vil den generelle befolkningen ikke ha mulighet til å ta informerte beslutninger som omhandler offentlig risiko, ettersom at politikere og myndighetene tar slike beslutninger på vegne av befolkningen. Siden befolkningen blir påvirket av beslutninger som blir tatt på deres vegner, er det viktig at politikere og myndighetene holder befolkningen informert (Modarres, 2006). To kritiske faktorer innen risikokommunikasjon er tillit og persepsjon. Etablering av tillit er svært viktig for risikokommunikasjon, men det kan være

utfordrende for myndighetene ettersom at deler av befolkningen ofte kan anse myndighetene som en lite troverdig informasjonskilde. Forståelse av risikopersepsjon er også en viktig del av risikokommunikasjon, dersom man har kunnskap om befolkningens holdninger til risiko kan det være mulig å forutse hvordan individer reagerer på risiko og i hvilken grad risiko aksepteres (Modarres, 2006).

Det kommuniseres sjeldent til offentligheten spesifikt om risiko, men det informeres istedenfor om forskjellige trusler, farer og frekvensene for disse. I det offentlige rom kan det være enkel diskusjon om frekvenser og sannsynligheter for uønskede hendelser. Når det kommer til diskusjon om langsiktige farer og trusler skjer det som regel i en blanding av kvalitative og kvantitativ informasjon (Modarres, 2006).

Blant risikokommunikasjonsfaktorene er informasjonskildens troverdighet, mengden informasjon og heuristisk prosessering innflytelsesrike faktorer. Når informasjonskilden er mer troverdig og mengden informasjon er større, reduseres troen på feilinformasjon (Kim & Kim, 2020). Moscadelli et al. (2020) viser til at falske nyheter i Italia var fremtredende da det gjelder helsekommunikasjon om covid-19 og hadde stor innvirkning på befolkningen generelt. Desinformasjon knyttet til krisekommunikasjon om covid-19 i Ukraina var rettet mot å ødelegge tilliten til regjeringens respons og nøyaktigheten av den offisielle helseinformasjonen eller villedde publikum (Patel, Moncayo, Conroy, Jordan, & Erickson, 2020). En konsekvens av dårlig risikokommunikasjon og økt risikopersepsjon hos befolkningen er at det kan føre til hamstring, som kan bidra til mangel av medisiner, personlig verneutstyr, matvarer og hygieneprodukter. Under ustabile tider slik som covid-19 pandemien, hvor forholdene endrer seg og informasjon spres seg raskt, vil det være viktig å ikke kun ha fokus på formidling av pålitelig og oppdatert informasjon, men også et fokus på riktig og effektiv risikokommunikasjon (Abrams & Greenhawt, 2020).

2.5 Hva kjennetegner effektiv risikokommunikasjon?

For å skape fremtredende og effektiv risikokommunikasjon, er det viktig å ta til betraktning omfanget av offentlige oppfatninger knyttet til forskjellige farer. Ved å opparbeide en forståelse av den generelle befolkningens oppfatninger om farer og risiko, kan det brukes som grunnlag for utvikling av effektiv risikokommunikasjon. Dersom en har større forståelse av individuelle oppfatninger og informasjonsbehov mellom ulike medlemmer av samfunnet og andre

interessenter, vil det bidra til bedre formidling av informasjon (Frewer, 2004). Renn, Leiss & Kastenholz (2002) presenterer hva som minimum bør være tilstede å oppnå effektiv risikokommunikasjon. Disse minimumskravene vil benyttes som indikatorer for å identifisere om effektiv risikokommunikasjon er tilstede i studiens analyse.

Renn et al. (2002) hevder at for å oppnå effektiv risikokommunikasjon bør det opprettholdes en god kommunikasjonsstrøm av informasjon som er relevant for den generelle befolkningens bekymringer. En bør være tydelig på forskjellen mellom farer og risiko, slik at det ikke blir forvirring mellom konsekvenser og sannsynlighet. Dersom konsekvensene innen en risiko inneholder spesielle kvaliteter som kan fremkalle økt frykt hos befolkningen, bør en være oppmerksom på og anerkjenne det i risikokommunikasjonen. Når en prater om risiko bør det spesifiseres hva som er kjent om eksponering av risikoen, og hvilke deler av populasjonen som kan bli utsatt. Kvaliteten på kunnskapen om risikoen som kommuniseres, bør alltid være angis, samt hvor den kommer fra og hvem som har ansvaret for å forbedre kunnskapen. Usikkerheten som forbindes med estimeringen av risiko bør beskrives, samt hva som gjøres for å redusere usikkerheten i analysen. Det samme gjelder estimeringen av sannsynlighet. Videre er det viktig å begrunne hva som kan beskrives som akseptabelt risikonivå, med bakgrunn i kost-nytte analyse. Når det er blitt tatt beslutninger om respons til risikoen(e) bør bakgrunnen for valgene som er tatt beskrives klart og tydelig (Renn et al., 2002). Som verktøy for å analysere om det forekommer effektiv risikokommunikasjon i kapittel 4.3, benyttes tabell 1 som er basert på (Renn et al., 2002)

Tabell 1 Indikatorene for effektiv risikokommunikasjon

	JA	NEI
Er det god kommunikasjonsstrøm?		
Er det tydelig beskrevet forskjell mellom farer og risiko?		
Anerkjennes fryktfremkallende kvaliteter med risikoen?		
Spesifiseres hva som er kjent om eksponering av risiko og hvem som er utsatt?		
Er kvaliteten på kunnskapen om risikoen angitt?		
Beskrives usikkerheten som medgår i beskrivelsen av risiko og sannsynlighet?		
Begrunnes akseptabelt risikonivå?		
Begrunnes valg for tiltak klart og tydelig?		

2.6 Kan nudging bidra til mer effektiv risikokommunikasjon?

Et tiltak som kan hjelpe mot deling av falske nyheter på sosiale medier er «nudging». Ved å bruke minimale og innholdsneutrale intervensjoner kan «nudging» brukes for å redusere deling av falske nyheter (Pennycook, McPhetres, Zhang, Lu, & Rand, 2020). Pennycook et al. (2020) argumenterer for at «nudging» kan være et effektivt virkemiddel og kan implementeres direkte på sosiale medier uten store kostnader, da deres eksperimentelle studie viste at «nudging» tredoblet deltakernes grad av skille mellom å dele ekte og å dele falske overskrifter. Apuke & Omar (2021) hevder at «altruisme» er den sterkeste forutsigbarheten for deling av falske nyheter relatert til COVID-19 og at mennesker som deler i nyheter på sosiale medier motiveres av den følelsesmessige innflytelsen og betydningen nyheten kan ha på mottakeren. Pennycook et al. (2020) hevder derimot at folk deler falske påstander om COVID-19, delvis fordi de rett og slett ikke klarer å tenke tilstrekkelig om innholdet er korrekt eller ikke når de bestemmer seg for hva de skal dele. Studien viser at individer som var mer sannsynlig å stole på intuisjonene sine og som hadde lavere grunnleggende vitenskapelig kunnskap, var dårligere til å skille mellom sant og falskt innhold. I likhet med Pennycook et al. (2020) viser Greene & Murphys (2020) studie til at falske minner om COVID-19 var spesielt sannsynlig blant personer som er

mindre analytiske og mindre kunnskapsrike om pandemien. Hvorav falske minner om COVID-19 kan ha negative konsekvenser for påfølgende atferd.

«Nudging» kan beskrives som en fremgangsmåte for å forbedre og endre menneskelig atferd. Målet med nudging er å skånsomt påvirke menneskers atferd og valg i en ønsket retning. Utgangspunktet for nudging baseres på de naturlige fremgangsmåtene for beslutningstaking hos mennesker. Man kan skille mellom automatisk og reflektert tenking i menneskehjernen. Automatisk tenking kan beskrives som energisparende og baserer vurderinger ut i fra forhåndsbestemte «bias» fra tidligere erfaringer. Automatisk tenking skjer raskt og uten å være avhengig av bevisstheten til å reagere. Reflektert tenking er basert på rasjonelle refleksjoner og bruker langt større kognitiv kapasitet for å forstå og vurdere situasjoner før man reagerer. Ettersom reflektert tenking krever mye energi og oppmerksomhet, har mennesker en tendens til å stole på automatisk tenking i langt større grad i hverdagen (Hunnes, 2016). Nudging kan åpne for muligheter for myndighetsorganer da nudging kan endre menneskers oppførsel på måter som er rimelige og som kan være til nytte for både bruker og samfunn, hvilket ellers blir oppnådd gjennom lover, forskrifter og påbud (Hunnes, 2016). En kan si at nudging er et verktøy som har til hensikt å aktivt veilede mennesker på bakgrunn av deres automatiske tenkning og «kognitive skjevheter», men uten å forby alternativer. Hovedfokuset og målet med nudging bør alltid være å fremme det alternativet som er mest tilpasset målene til personen som blir nudget. Det er også svært viktig at nudging ikke gjøres skjult, hvilket betyr at både ønsket utfall, samt årsaken til nudging skal være transparent og tilgjengelig for eventuelle mottakere. Videre bør nudging tilpasses slik at de som har behov for veiledning får det, men at det forårsaker så lite forstyrrelse som mulig for de som ikke har behov for det, eller ønsker å bli påvirket (Hunnes, 2016).

Det er viktig å anerkjenne at målet med nudging er å gjøre livet til mennesker enklere, tryggere eller lettere å navigere. En stor andel av nudging er ment for å sikre at folk ikke sliter når de søker å samhandle med myndighetene eller for oppnå sine egne mål (Sunstein, 2014). Sunstein presenterer viktige typer nudging når det gjelder offentlig politikk. Denne studien har valgt ut de mest relevante formene for nudging, basert på Sunstein (2014) som del av verktøy for analyse. Bruk av sosiale normer er en av de mest effektive formene for nudging. Informasjon om at mesteparten av befolkningen deler en spesifikk atferd kan ha stor påvirkningseffekt. Spesielt dersom informasjonen er så lokal og spesifikk som mulig. Bruk av sosiale normer kan redusere kriminell atferd og også atferd som er skadelig, uansett om den er kriminell eller ikke (Sunstein, 2014). Advarsler og grafikk er også en form for nudging. Dersom noe bringer høy

risiko, kan nudging brukes som en advarsel for risikoen. Ved bruk av stor skrift, fete bokstaver og lyse farger, kan det være effektivt for å vekke oppmerksomhet mot risikoen. Nudging i form av advarsler kan føre til økt oppmerksomhet om en risiko på kort og lang sikt. Men det er mulighet for at mennesker velger å ignorere slike advarsler (Sunstein, 2014). Neste form for nudging er forpliktelsesstrategier. Mennesker har ofte mål, men atferden deres gjør at målene ikke nås. Dersom man forplikter seg til å delta i en bestemt handling, er det mer sannsynlig at de handler i samsvar med sine mål. Spesielt dersom man forplikter seg til å gjennomføre noe på et bestemt tidspunkt, vil det gi større motivasjon og reduserer utsettelse. Påminnelser som nudging kan ha betydelig innvirkning på menneskelig atferd. Tingen vil være viktig, da man ønsker å sørge for at mennesker kan handle umiddelbart på bakgrunn av informasjonen. Videre er fremkalling av implementeringsintensjoner en form for nudging. Ved å fremkalle implementeringsintensjoner bidrar man til å øke sannsynligheten for endret atferd. Innen helse kan f.eks. spørsmål om man planlegger å vaksinere seg ha betydelige konsekvenser (Sunstein, 2014). Basert på Sunsteins (2014) beskrivelse av forskjellige typer nudging, benyttes tabell 2 som indikatorer for å identifisere nudging i analysen av empiriske funn knyttet til risikokommunikasjon.

Tabell 2: Indikatorer for nudging

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer		
Advarsler/bruk av grafikk		
Forpliktelsesstrategier		
Påminnelser		
Fremkalling av implementeringsstrategier		

3 Metodiske valg for studien

I dette kapitlet presenteres studiens metodiske valg, hvorav fremgangsmåte for innsamling av data blir beskrevet og hvilke former for analyse som blir benyttet i studien. Kapitlet er delt opp trinnvis etter hvert forskningsspørsmål, hvor kapitlet avsluttes med diskusjon om studiens reliabilitet og validitet.

3.1 Innholdsanalyse av falske nyheter i kontekst av Covid-19 i Norge.

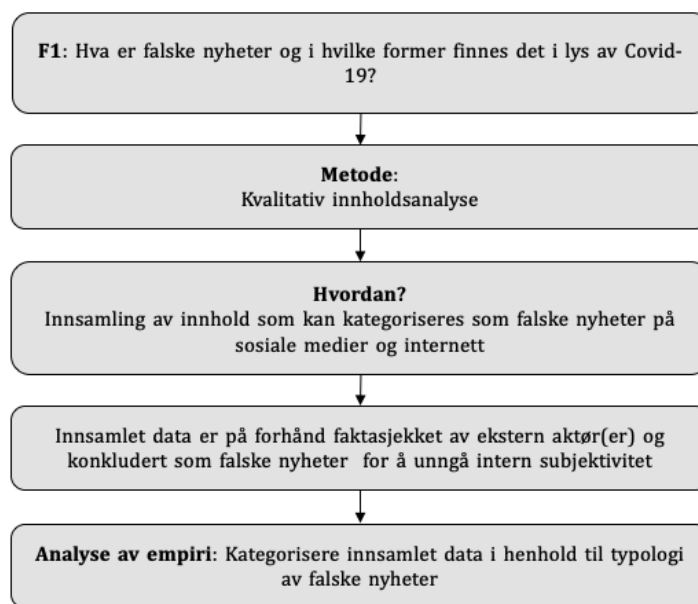
For å besvare forskningsspørsmål 1: *“Hva er falske nyheter og i hvilke former finnes det i lys av Covid-19»* benyttes det kvalitativ metode. Kvalitative metoder brukes når forskere ønsker å uttale seg spesifikt om sosiale mønstre innenfor et avgrenset område. I motsetning til kvantitative metoder som er opptatt av årsakssammenhenger og tendenser, vil kvalitative metoder rettes mot å forstå eller beskrive hvordan mennesker oppfatter verden og hvilke relasjoner som kan være av betydning (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2016). Forskningsspørsmål 1 gjør det aktuelt å analysere eksisterende innhold, hvor kvalitativ innholdsanalyse faller som et naturlig valg av metode for innsamling og analyse av data.

En kvalitativ innholdsanalyse baseres på innsamling av kvalitative data med dokumenter som kilde. Innholdet i de ulike dokumentene gjennomgås systematisk med hensikt om å finne relevant informasjon om forholdene som skal studeres. Kvalitativ innholdsanalyse kan brukes på de fleste typer dokumenter, inkludert i form av tekst, tall, lyd eller bilder. Det er mest vanlig å benytte kvalitativ innholdsanalyse på dokumenter som har verbalt innhold, i form av tekster som foreligger skriftlig eller muntlig, på papir, som lydopptak, på internett eller som datafil. De relevante delene av innholdet som blir samlet inn blir bearbeidet, systematisert og registrert slik at de kan brukes som datagrunnlag. I en kvalitativ innholdsanalyse er det essensielt å systematisk gjennomgå dokumenter ved å kategorisere innholdet og registrere data som er relevante for problemstillingen i studien. Datainnsamlingen kan gjøres parallelt med dataanalysen og utvelging av nye tekster. Kvalitativ innholdsanalyse er en fleksibel metode, men før datainnsamling vil det være viktig å avklare fokus, finne tekster og vurdere grad av åpenhet. Problemer en bør være obs på ved bruk av kvalitativ innholdsanalyse er at forskerens perspektiv kan påvirke utvelging av datamateriale og tolkningen av materialet. Videre kan begrenset kildekritisk forståelse påvirke tolkning av materiale (Grønmo, 2016).

For å besvare forskningsspørsmål 1: «Hva er falske nyheter og i hvilke former finnes det i lys av COVID-19?» var det først og fremst behov for å identifisere falske nyheter som omhandlet covid-19 pandemien. For å unngå at eget perspektiv påvirket utvelgelse av datamateriale, startet innsamlingen av data ved å identifisere falske nyheter som allerede har gjennomgått faktasjekking og som har blitt avdekket som feilinformasjon. Kilder til materiale som har blitt faktasjekket ble identifisert gjennom faktisk.no og Agence-France-Press fact check (AFP-fact check). Begge organisasjonene er forpliktet gjennom International fact-checking network med krav om upartiskhet, politisk uavhengighet og full åpenhet om metodikk, kildebruk, finansiering og organisering (Fact-check AFP, 2021; Faktisk.no AS, 2021b). Ved å samle innhold fra nyheter som allerede er faktasjekket av faktisk.no, vil det gi innblikk i hvilke falske nyheter som har vært del av samfunnsdebatten og det offentlige ordskiftet i Norge, ettersom det er en del av mandatet til faktisk.no (Faktisk.no AS, 2021b).

Gjennom faktisk.no ble det identifisert en artikkel fra steigan.no som er faktasjekket og konkludert som feilinformasjon. Artikkelen omhandlet antall døde på bakgrunn av vaksinerings og er skrevet av Margrethe Salvesen. På bakgrunn av nevnte artikkel, ble forfatter undersøkt videre, hvor hennes åpne kanaler på sosiale medier førte til flere potensielt falske nyheter av interesse. Gjennom Margrethe Salvesens profil på Facebook og andre brukere som engasjerte seg i hennes innhold, bidro det til flere funn av falske nyheter og påstander som ikke samhandler med fakta. En annen profil som viste seg å dele feilinformasjon på sosiale medier var en profilert mediepersonlighet. Ved å gå gjennom deres profiler på sosiale medier og andre aktører som engasjerte seg i deres innlegg, ble det funnet mer innhold som kan kategoriseres som falske nyheter, blant annet c19fakta.com. Både gjennom c19fakta.com og steigan.no ble det funnet innhold fra «World doctor alliance» som er kjent for å spre feilinformasjon på internett og sosiale medier. Videre ble det valgt ut innhold fra disse aktørene som ble sett opp mot faktisk.no og AFP fact-check med intensjon om å bekrefte eller avkrefte hvorvidt innholdet stemmer med faktaopplysninger. For å bevare personvern er det ikke mulig å identifisere forfatteren av den falske nyheten som omtales i kapittel 4.1.3. Dermed er innlegget ikke med i referanselisten til denne studien.

Etter å ha identifisert innhold som kan betegnes som feilinformasjon ble innholdet analysert i lys av typologier for falske nyheter/desinformasjon. Som del av analysen av datamaterialet ble det fortatt kategorisering av det relevante innholdet. Kategoriseringen ble vurdert og fortolket etter typologier for falske nyheter (ref. Fig.1), hvor hensikten var å klargjøre hvilke former for falske nyheter som finnes i forbindelse med covid-19 pandemien i Norge.

Figur 2: Forskningsdesign for forskningsspørsmål 1

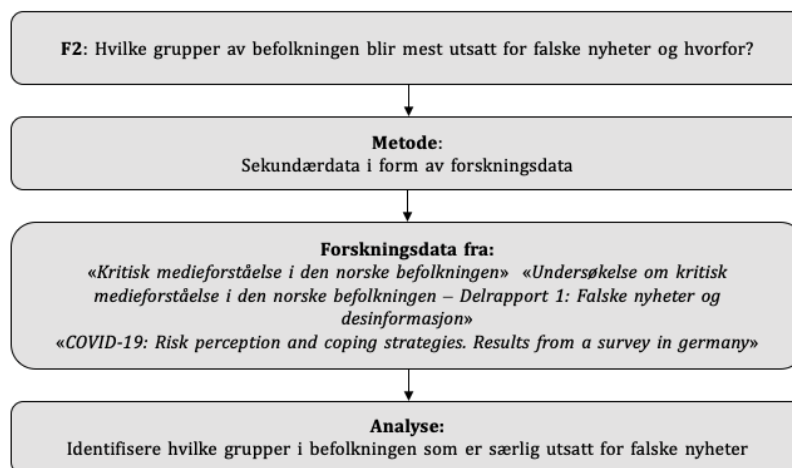
3.2 Analyse av foreliggende data

For å besvare forskningsspørsmål 2 «*Hvilke grupper av befolkningen blir mest utsatt for falske nyheter og hvorfor?*» vil denne studien benytte foreliggende data. Analyser av foreliggende data kalles sekundæranalyser. Før man gjennomfører en sekundæranalyse er det nødvendig å foreta en kritisk vurdering av de foreliggende data, spesielt med tanke på relevans, kvalitet og etikk. Utvelgelse av sekundærdata ble i denne studien plukket opp etter gjennomlesning av tidligere forskning for studiens tematikk. I denne studien benyttes sekundærdata fra to rapporter av Medietilsynet, med titlene: «*Kritisk medieforståelse i den norske befolkningen*» og «*Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen – Delrapport 1: Falske nyheter og desinformasjon*» (Medietilsynet, 2019, 2021). Data fra disse rapportene tar for seg temaer som kan bidra til å belyse hvilken del av befolkningen som er mest utsatt for falske nyheter og hvorfor, hvorav det blant annet kartlegges kritisk medieforståelse i den norske befolkningen og evner til å avdekke falske nyheter.

I tillegg til medietilsynets rapporter, benyttes det sekundærdata fra «*COVID-19: Risk perception and Coping strategies. Results from a survey in germany*» av Gerhold (2020) som tar for seg risikopersepsjon innen den tyske befolkningen knyttet til covid-19. De nevnte sekundærdata anses som treffende for forskningsspørsmål 3, ettersom både tema og datamaterialet fra sekundærdataene anses som relevant for å besvare denne studiens

problemstilling. Ved at sekundærdata fra Medietilsynet tar for seg den norske befolkningen, øker det relevansen for denne studien.

Når det gjelder sekundærdata fra Gerhold (2020), hvilket omhandler den tyske befolkningen, gir ikke den samme relevans, men bidrar med funn som kan diskuteres i en kontekst av risikopersepsjon knyttet til covid-19. Når det kommer til å vurdere relevans er det viktig å avklare om de foreliggende data er treffende for problemstillingen som skal belyses. Vurdering av kvalitet sikter til om datamaterialets pålitelighet og mulighetene for at materialet kan være påvirket av diverse problemer under innsamlingen. Et viktig etisk spørsmål ved bruk av sekundæranalyse, er om det er forsvarlig å basere en ny analyse på bakgrunn av datamateriale som er innsamlet for andre formål (Grønmo, 2016). Ettersom Medietilsynets rapporter undersøker den norske befolkningen, samt at det undersøkes relevante temaer for denne studien, kan det argumenteres for at det er forsvarlig å benytte Medietilsynets rapporter. Hva det gjelder rapporten om risikopersepsjon hos den tyske befolkningen knyttet til covid-19, argumenterer denne studien for at det også er forsvarlig, ettersom det benyttes funn som kan diskuteres opp mot videre forskning i en norsk kontekst.

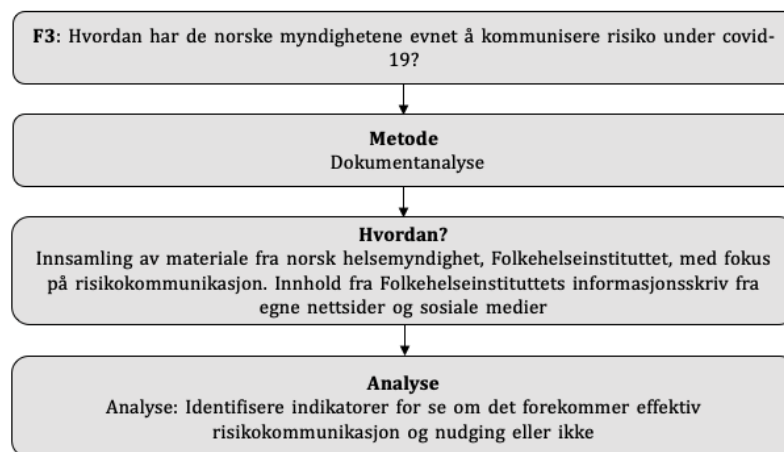
Figur 3: Forskningsdesign for forskningsspørsmål 2

3.3 Dokumentanalyse av Folkehelseinstituttet risikokommunikasjon

For å besvare forskningsspørsmål 3 «*Hvordan har norske helsemyndigheter evnet å kommunisere risiko under Covid-19*» benyttes det i denne studien kvalitativ metode ved bruk av dokumentanalyse. Dokumentanalyse som metode kan brukes innenfor et stort spenn av undersøkelsesmetoder. Ofte vil dokumentanalyser fokusere på en utvikling over en spesifikk tidsperiode med fokus på å identifisere stabilitet og forandring innenfor ett gitt undersøkelsesområde (Lynggaard, 2018). Et dokument kan beskrives som språk som er fiksert i tekst og tid. Et dokument utgjøres av språk som er nedskrevet og fastholdt på et gitt tidspunkt. I denne studien er dokumentanalysen gjennomført på bakgrunn av dokumenter som er produsert og publisert av Folkehelseinstituttet som helsemyndighet. FHI er et statlig forvaltningsorgan som har i oppgave å produsere, oppsummere og kommunisere kunnskap for å bidra til godt folkehelsearbeid og gode helse- og omsorgstjenester. FHI har vært en sentral aktør hva det gjelder kommunikasjon under covid-19, ettersom at FHI skal gi bistand, råd, veiledning og informasjon om smittsomme sykdommer og smitteverntiltak til kommunale, fylkeskommunale og statlige institusjoner, helsepersonell og befolkningen (Folkehelseinstituttet, 2014; Helse- og omsorgsdepartementet, 2014). Ettersom FHI har vært en sentral del av risikokommunikasjonen under covid-19 i Norge, anser denne studien FHI som en viktig aktør å undersøke hva det gjelder risikokommunikasjon. Dermed vil forskningsspørsmål 3 begrenses til å omhandle Folkehelseinstituttet som enhet for norsk helsemyndighet.

Dokumenter kan skilles mellom primære, sekundære og tertiære dokumenter. Det som skiller disse type dokumenter er hvilke aktører det gitte dokumentet sirkuleres mellom og på hvilket tidspunkt. Et primært dokument kan beskrives som et dokument som ikke er rettet mot offentligheten, men heller er produsert for et avgrenset og lukket forum. På den måten vil et primært dokument ofte være tilknyttet en form for regulering ettersom det kan inneholde sensitiv informasjon. Et sekundært dokument kan beskrives som et dokument som er tilgjengelig for offentligheten, men som ikke nødvendigvis er produsert for offentligheten som målgruppe. Et tertiært dokument kan beskrives som et dokument som er tilgjengelig for offentligheten, men det er produsert på et tidspunkt etter en begivenhet eller situasjon som det referer til. Et slikt dokument er en analytisk bearbeiding av begivenheter og situasjoner i ettertid. Det er ikke nødvendigvis utelukkende klare skiller mellom primært, sekundært og tertiært dokumenter (Lynggaard, 2018).

Dokumentene fra FHI som analyseres vil kunne kategoriseres som sekundært og- eller tertiært dokumenter, hvilket er produsert med offentligheten som målgruppe. Formålet med dokumentanalysen er å identifisere om det forekommer effektiv risikokommunikasjon eller ikke, så vel som om det forekommer bruk «nudging» eller ikke. Som del av analysen benyttes tabell 1, med indikatorer for effektiv risikokommunikasjon, for å identifisere hvorvidt det forekommer. Videre benyttes tabell 2, med indikatorer for nudging, for å identifisere hvorvidt nudging blir benyttet av FHI. Det innsamlede materialet som analyseres fra FHI stammer fra deres egne nettsider og sosiale medier, hvorav analysen av dokumentene fra FHIs nettside kun har fokus på risikokommunikasjon, mens materiale fra sosiale medier analyseres i lys av både risikokommunikasjon og nudging.

Figur 4: Forskningsdesign for forskningsspørsmål 3

3.4 Reliabilitet og validitet i studien

Reliabilitet omhandler påliteligheten til datamaterialet i en studie. Med høy reliabilitet menes det at undersøkelsesopplegget og innsamlingen av data resulterer i pålitelige data. For å oppnå høy pålitelighet avhenger det av at man oppnår identiske data dersom en bruker det samme undersøkelsesopplegget under ulike innsamlinger av data om de samme fenomenene (Grønmo, 2016). Hva det gjelder reliabilitet knyttet til forskningsspørsmål 1, er den innsamlede data basert på allerede faktasjekket materiale, hvilket bidrar til å begrense subjektivitet i utvalget av datamateriale som kan betegnes som være falske nyheter. Selv om det bidrar til høyere reliabilitet, er det ikke er gitt at man oppnår identiske data, dersom noen andre hadde brukt samme undersøkelsesopplegg. Det samme kan si seg gjeldende for forskningsspørsmål 2 og 3, hvorav innsamlingen av data bærer preg av subjektivitet. Reliabiliteten i en studie skal gi

uttrykk for hvor stort samsvar det er mellom datasettene fra forskjellige gjentatte datainnsamlinger. Desto høyere reliabiliteten er, vil samsvaret også være høyere. Reliabilitet i et studie kan vise til i hvilken grad variasjoner i datamaterialet skyldes formen for undersøkelsesopplegget eller datainnsamlingen (Grønmo, 2016). I denne studien vil det kunne være variasjoner i datamaterialet dersom noen andre benytter samme undersøkelsesopplegg, men muligheten for å repetere prosessen er dokumentert og transparent hvorav forskningsdesignet illustrerer hvert steg for innsamling av datamateriale.

Validitet omhandler datamaterialets gyldighet for problemstillingene som skal belyses i en studie. Med høy validitet menes det at undersøkelsesopplegget og innsamlingen av data fører til data som er relevante for problemstillingene (Grønmo, 2016). I denne studien er de innsamlede dataene tett relatert til studiens problemstilling og forskningsspørsmål. Intensjonen med denne studien er å utforske tematikk knyttet til falske nyheter, så vel som risikokommunikasjon og nudging i lys av covid-19. I tilknytning til forskningsspørsmål 1, har innsamlingen av data bestått av å identifisere falske nyheter som allerede har gjennomgått faktasjekk og som har blitt avdekt som feilinformasjon, hvilket bidrar til å svare på forskningsspørsmålets intensjoner. Videre for forskningsspørsmål 2, er det samlet inn sekundærdata fra Medietilsynet (2019, 2021) og Gerhold (2020), hvilket omhandler kritisk medieforståelse, falske nyheter og risikopersepsjon knyttet til covid-19. Datamaterialet knyttet til forskningsspørsmål 2 tar for seg temaer som kan bidra til å belyse hvilken del av befolkningen som blir mest utsatt for falske nyheter og hvorfor og kan derfor styrke validiteten. Hva det gjelder validitet for forskningsspørsmål 3, er det innsamlede datamaterialet benyttet for å utforske hvorvidt det utøves effektiv risikokommunikasjon og nudging fra FHI som helsemyndighet. Materialet som denne analysen baseres på er produsert og publisert av FHI. Det er dog ikke nok grunnlag til å kunne si noe om kommunikasjonen fra FHI i en helhetlig kontekst, men heller som en stikkprøve av relevant innhold. Det kan være vanskelig å fastslå hvorvidt datamaterialet svarer forskerens intensjoner (Grønmo, 2016), men på bakgrunn av informasjonen som er oppgitt om datamaterialet og undersøkelsesopplegget kan det gi et bilde av denne studiens intensjoner.

4 Empiriske funn og diskusjon

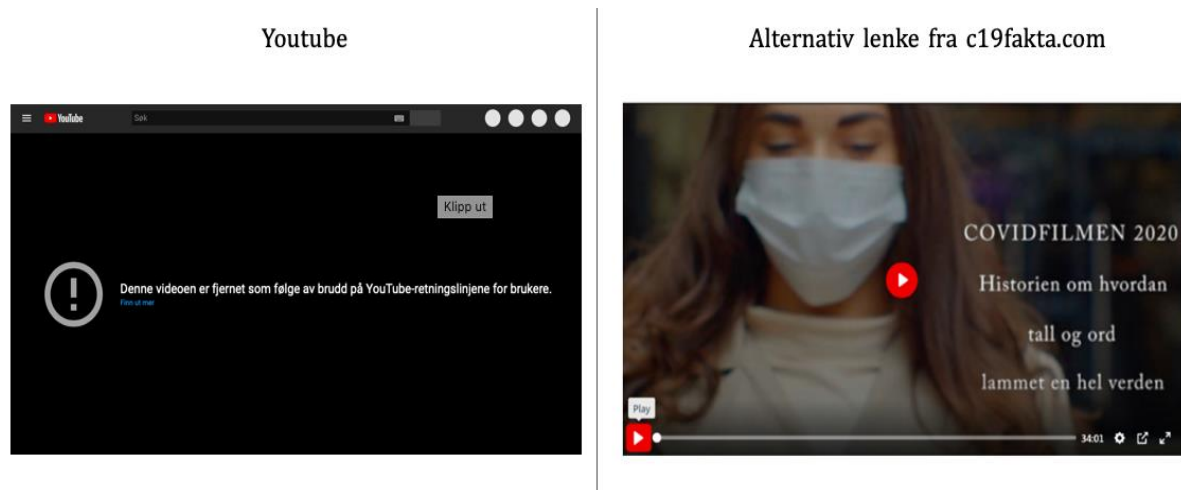
I dette kapittelet presenteres empiriske funn som skal bidra til å besvare studiens problemstilling. Kapittelet er inndelt etter forskningsspørsmålene hvor det først presenteres funn knyttet til forskningsspørsmål 1, hvor det også medfølger diskusjon knyttet til forskningsspørsmålet. Deretter presenteres funn og diskusjon knyttet til forskningsspørsmål 2 og 3.

4.1 Falske nyheter som har sirkulert i Norge under covid-19

I denne delen av kapittel 4 presenteres det funn knyttet til forskningsspørsmål 1, hvorav falske nyheter fra internett og sosiale medier presenteres og analyseres opp mot typologier for falske nyheter i henhold til figur 1. Funnene blir presentert i underkapitler for hvert funn i form av falske nyheter. Avslutningsvis i kapittelet diskuteres funnene opp mot det teoretiske rammeverket og tidligere forskning.

4.1.1. Covidfilmen 2020

I januar 2021 ble «Covidfilmen 2020» publisert på Youtube og hadde stor spredning på sosiale medier. Filmen ble lagt ut av en bruker kalt «ViktigViten» og hevder å ikke inneholde egne påstander, men kun informasjon med referanser. Filmen har i ettertid av publiseringen blitt gjennomgått av faktisk.no hvor det konkluderes at filmen innehar en rekke feil, misforståelser og villedende gjengivelse av fakta (Akerbæk, Molsnes, Langfeldt, Skille, & Skiphamn, 2021). «Covidfilmen 2020» er per dags dato ikke tilgjengelig på Youtube og har blitt fjernet ettersom den inneholdt brudd på Youtubes retningslinjer. Filmen kan bli sett via andre, mindre kjente nettsider og den er blant annet lenket på c19fakta.com, illustrert i figur 5. I følge faktisk.no er det flere påstander i filmen som enten er feil eller villedende. Påstanden om at WHO endret definisjonen for begrepet «pandemi» under svineinfluensa i 2009 er blitt konkludert feil. Videre viser filmen til anslag på hvor mange som kunne dø av covid-19, utarbeidet av «imperial college rapporten» som anslo at 500 000 briter og 2,2 millioner amerikanere kunne dø av covid-19. Det som ikke kommer fram i filmen er at disse tallene tar for seg dersom ingen tiltak blir innført. «Covidfilmen 2020» hevder at det har pågått en nedgradering i det skjulte når det gjelder alvorlighetsgrad og dødelighet. Filmen viser til at en britisk omklassifisering av covid-19 gikk fra å betegnes som en «høy konsekvens sykdom» til å ikke betegnes som det. Det som ikke kommer frem er at denne endringen har blitt omtalt flere ganger (Akerbæk et al., 2021).

Figur 5: Skjerm bilde av «Covidfilmen 2020» på Youtube og «Covidfilmen 2020» på c19fakta.com

«Covidfilmen 2020» fremstår på mange måter som en informativ dokumentarfilm, hvor det hevdes at det ikke fremkommer egne meninger. Ettersom at en rekke av påstandene i filmen er blitt konkludert som feil eller villedende kan en si at denne «nyheten» benytter lav grad av faktisitet eller sannhetsgehalt. Når det kommer til forfatterens intensjon om å villedde leseren, er det utfordrende å identifisere hva som er intensjonen med «Covidfilmen 2020». Dersom man tar i betraktning at det er produsert en over 30 minutter lang film, kan det tenkes at feilinformasjonen som formidles ikke er tilfeldig eller ærlige feil, men heller håndplukket. Med det i bakgrunn kan det se ut til at det var intensjon om å villedde publikum. Ettersom at «Covidfilmen 2020» benytter lav grad av faktisitet og det kan se ut til at det var intensjon om å villedde seerne, vil det i samsvar med figur 1 kunne argumenteres for at «Covidfilmen 2020» kategoriseres som en fabrikkert nyhet. Filmen er produsert på en måte som ligner dokumentarfilmer, hvilket kan være for å skape legitimitet og deretter villedde seerne.

4.1.2 Falsk nyhet angående døde av vaksinerings i Norge

Steigan.no publiserte en artikkel 23.april med tittelen «*Tallet på døde av vaksinen overskrider nå tallet på døde av covid-19*» hvor det påstås at 147 mennesker i Norge døde etter vaksinerings og at disse tallene overskrider døde av covid-19. Denne artikkelen har blitt faktasjekket av faktisk.no hvor det konkluderes med at påstandene i artikkelen er helt feil, hvorav det er registrert over 700 covid-19 relaterte dødsfall i Norge, og hvor fire dødsfall antas å ha direkte sammenheng med vaksinerings. Videre hevdes det i artikkelen fra steigan.no at det generelt er større risiko for å dø av å ta AstraZeneca vaksine enn det er risiko for å dø av covid-19-sykdommen. Det kommer ikke frem i artikkelen at risikoen for å dø av covid-19 avhenger av

hvor lenge man går uvaksinert og risikoen ser ut til å være ulikt fordelt på aldersgruppene i samfunnet (Faktisk.no AS, 2021a).

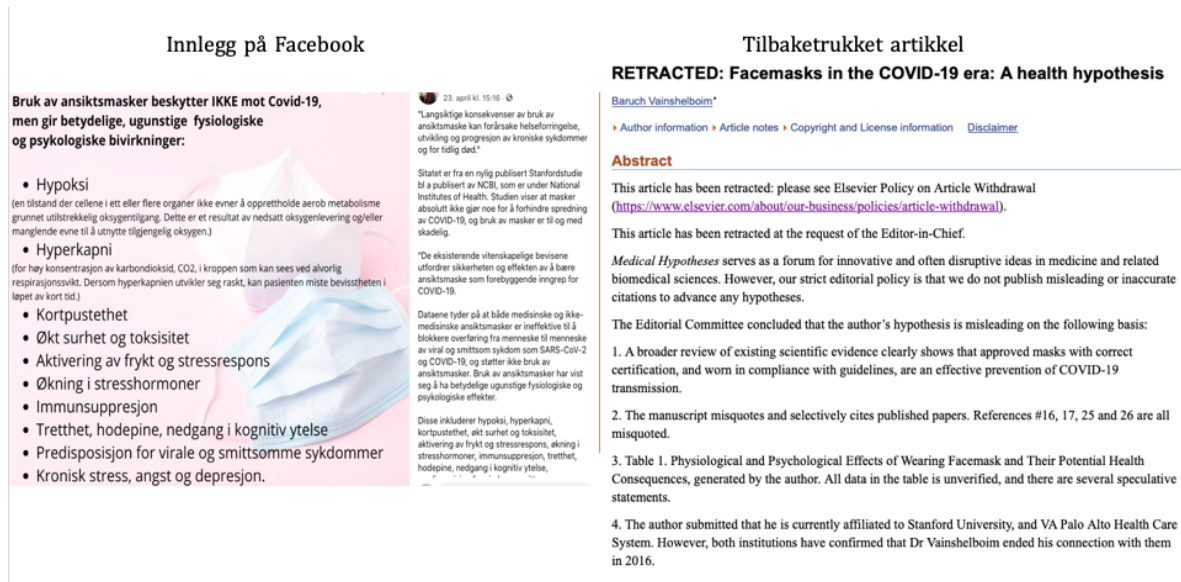
Figur 6: Skjerm bilde fra steigan.no

Artikkelen som er skrevet av Margrethe Salvesen er publisert på Steigan.no, som i følge sin egen nettside beskrives som en fullverdig nettavis. I følge egen nettside følger steigan.no redaktørplakaten og Vær varsom-plakaten og andre presseetiske prinsipper (Steigan, 2021). Artikkelen ser ut til å operere med lav grad av faktisitet/sannhetsgehalt. Det er vanskelig å bedømme om forfatteren har intensjon om å villedde lesere, men forfatteren av artikkelen er kjent for å aktivt spre feilinformasjon og er sterkt kritisk til myndighetene. Derfor kan det oppfattes som forfatteren har intensjon om å villedde lesere og at det ikke er tilfeldig feilinformasjon. Plattformen som artikkelen er publisert på fremstår som et nyhetsformat. Med det i bakgrunn vil denne artikkelen kunne kategoriseres som fabrikkerte nyheter basert på typologien av falske nyheter i figur 1.

4.1.3 Påstand om ansiktsmasker viser til tilbaketrasket studie.

23. april 2021 delte en profilert mediepersonlighet et innlegg på Facebook hvor personen referer til en studie som omhandler bruk av ansiktsmasker i forbindelse med covid-19. I innlegget hevdes det at bruk av ansiktsmasker ikke beskytter mot covid-19, men at det heller gir fysiologiske og psykologiske bivirkninger. Innlegget har engasjert til 253 likerklikk, 102 kommentarer og 66 delinger på Facebook. Det som ikke kommer frem i innlegget er at studien som refereres til er blitt tilbaketrasket etter forespørsel fra tidsskriftet hvor det studien ble publisert. Som følge av en redaksjonskomite ble det konkludert at hypotesen til studien er misledende på fire punkter. Disse punktene inkluderer at flere tidligere forskninger klart kan vise til at ansiktsmasker med korrekt sertifisering og brukt etter riktige retningslinjer fungerer,

det er flere feil når det kommer til referanser, det fremkommer uverifisert data og spekulerende påstander. Forfatteren av studien hevdet å tilhøre Stanford University og VA Palo Alto Health Consuequenses, men begge institusjonene har vist til at forfatteren ikke har vært tilknyttet institusjonene siden 2016 (NCBI, 2020).

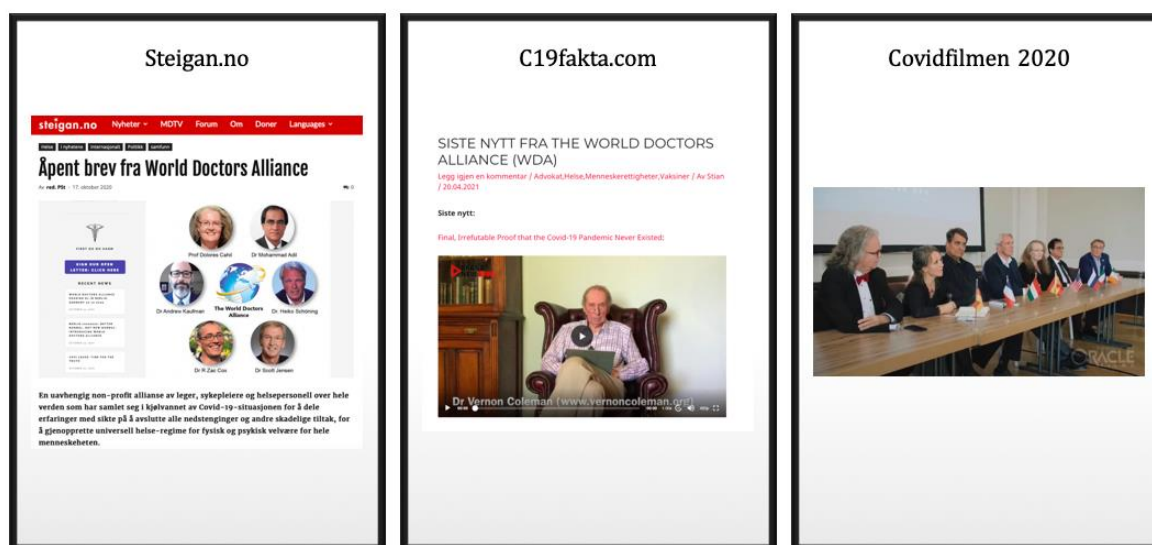
Figur 7: Skjerm bilde fra facebook-innlegg

Dette innlegget opererer med lav grad av sannhetsgehalt/faktisitet ettersom at kilden som refereres til er tilbaketrukket og dermed ikke gyldig forskning. Hvorvidt forfatteren av facebook-innlegget var klar over at det ble referert til en tilbaketrukket forskning er ikke kjent, derfor kan en kun anta at det ikke var intensjon om å villedde lesere. Innlegget er publisert på sosiale medier, og fremstår ikke i et nyhetsformat. Med de nevnte faktorene i bakgrunn kan denne «nyheten» kategoriseres som feilinformasjon basert på figur 1, hvorav det formidles villedende eller feil informasjon på grunn av manglende kildekritikk av forfatteren.

4.1.4 World doctor alliance

World doctor alliance er blitt brukt som kilde til flere nyheter som omhandler hvorvidt covid-19 pandemien er reell og vaksinemotstand. World doctor alliance er i følge deres egne nettsider en verdensomspennende, uavhengig allianse bestående av leger og forskere (Adil, 2021). Det som ikke kommer frem fra World doctor alliance selv, er at flere av medlemmene har blitt fratatt legelicens og verv på grunn av gjentatt spredning av falsk og misvisende informasjon om covid-19. Gruppen har kommet med en rekke påstander rundt covid-19 som enten har blitt faktasjekket og konkludert som feil eller misvisende. Alliansen har blant annet hevdet at covid-19 ikke er en pandemi, at covid-19 er en vanlig influensasykdom og at PCR testing ikke er

tilfredsstillende. Videre har de hevdet at det har vært få dødstall grunnet covid-19, og at sosial distansering og nedstenging gjør mer skade enn hva hjelper. Alle disse påstandene har blitt konkludert som falsk eller misvisende. Innhold fra World doctor alliance ble spredt seg hyppig på sosiale medier (Dube, 2020). Steigan.no, c19fakta.com og «Covidfilmen 2020» er blant aktører i Norge som har publisert eller referert til innhold fra World doctor alliance (c19fakta.com, 2021; Kristiansen, 2020).

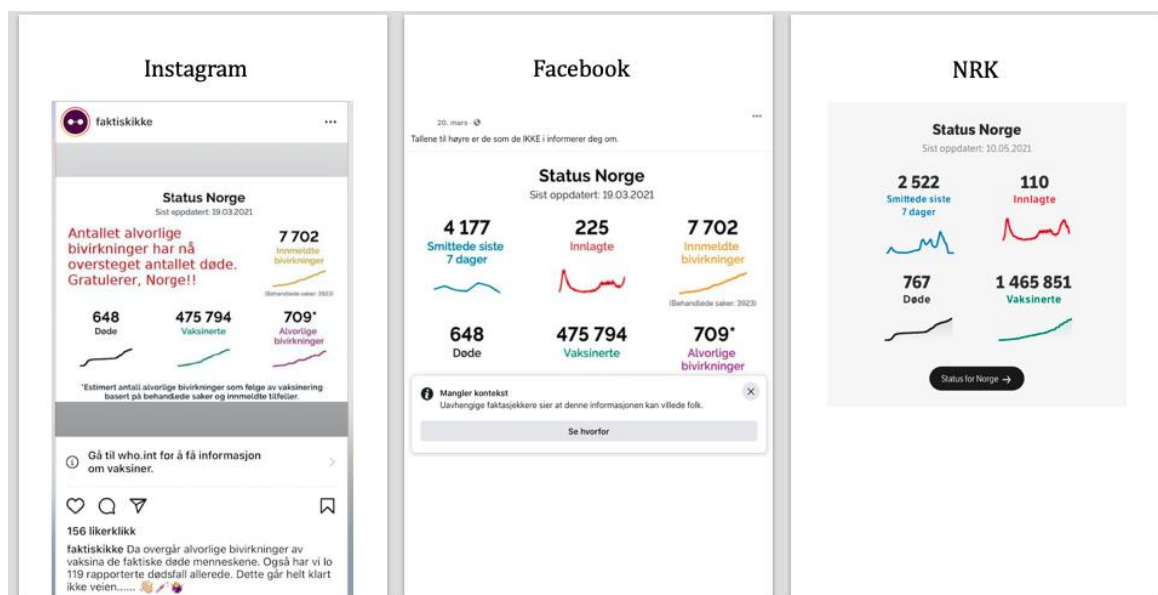
Figur 8: Skjerm bilde fra steigan.no, c19fakta.com og Covidfilmen 2020

De aktørene som har videreformidlet informasjon fra «World doctor alliance» kan ha vært uvitende om at informasjonen fra alliansen er feil eller misvisende. Det kan tenkes at denne gruppen med leger og forskere har blitt ansett som legitime hos noen, ettersom at denne gruppen fremstår som en profesjonell organisasjon med egne pressekonferanser og nettsider. Dermed vil det være vanskelig å si om de norske aktørene som har formidlet informasjon fra World doctor alliance har gjort det med intensjon om å villedde eller ikke. Uansett er informasjonen som har blitt spredt av steigan.no, c19fakta.com og «Covidfilmen 2020» feil eller misvisende, med lav grad av faktisitet/sannhetsgehalt, og kan deretter kategoriseres som feilinformasjon. Når det kommer til World doctor alliance som formidler, kan en argumentere for at de bevisst sprer feilinformasjon, hvorav flere av medlemmene er utdannede leger eller «forskere», men som har mistet lisens og verv på grunn av gjentagende spredning av feilinformasjon. Om de har politiske, økonomiske eller andre motiver for å spre falsk informasjon er ikke kjent dog. I World

doctor alliance sitt tilfelle kan informasjonen som formidles kategoriseres som desinformasjon, hvorav de presenterer informasjonen sin som reell og i et format som fremstår profesjonelt.

4.1.5 Misvisende informasjon antall alvorlige bivirkninger av vaksine

I mars 2021 ble det delt et bilde i sosiale medier hvor det fremstilles at det var meldt om 709 alvorlige bivirkninger på bakgrunn av vaksiner mot covid-19. Bildet ble delt på både Facebook og Instagram. Bildet som har blitt delt på sosiale medier har likhetstrekk med hvordan NRK presenterer sin covid-19 statistikk. Faktisk.no har konkludert med at de delte bildene på sosiale medier er misvisende (Skiophamn, 2021). Hvorav de delte bildene viste et estimert antall av 709 alvorlige bivirkninger, fremkom det i en rapport fra Legemiddelverket 25. mars 2021, at det var 479 meldinger om mistenkte alvorlige bivirkninger (Statens legemiddelverk, 2021). I figur 7 illustreres forskjellen mellom de delte bildene på sosiale medier og NRKs fremstilling. De delte bildene på Facebook og Instagram har store likhetstrekk med hvordan NRK fremstiller covid-19 statistikk i Norge.

Figur 9: Sammenligning mellom delt bilde i sosiale medier og hvordan NRK fremstiller status for covid-19.

Bildene som er delt på Facebook og Instagram kan dermed sies å operere med av middels grad av sannhetsgehalt/faktisitet, ettersom at tallene som beskriver smitte, innlagte og vaksinerte tilsynelatende stemte per 19. mars 2021. Tallene som omhandler alvorlige bivirkninger stemmer derimot ikke. Når det kommer til formatet kan en se at det tydelig er dratt inspirasjon fra hvordan NRK presenter covid-19 statistikk, hvilket kan argumenteres for at forfatteren av denne statistikken ønsket å fremstille det som legitimt. På den måten kan det se ut til at forfatteren også har intensjon om å villedde lesere. Bildene fra Facebook og Instagram kan

kategoriseres som manipulering av multimedia, hvorav de redigerte bildene er til dels basert på fakta, men inkluderer tillegg av redigeringer som ikke har noe faktagrunnlag.

4.1.6 Hvilke former for falske nyheter er fremtredende under covid-19?

Basert på funnene i kapittel 4.1, har vi nå sett flere forskjellige former for falske nyheter som har sirkulert i Norge under covid-19. Det har blitt identifisert falske nyheter i form av fabrikkerte nyheter, feilinformasjon, desinformasjon og manipulering av multimedia. Andorfer (2017) beskriver falske nyheter som skriftlige artikler, innlegg på internett eller videoopptak som opptrer som troverdig journalistikk. Andorfers beskrivelse av falske nyheter samsvarer til dels denne studiens funn, hvorav det er identifisert falske nyheter i Norge knyttet til covid-19 i form av skriftlige artikler og innlegg på internett. Det inngår ikke videoopptak i studiens funn, men det er funn knyttet til Covidfilmen 2020, hvilket kan kategoriseres som en «dokumentarfilm». Det finnes derimot falske nyheter som ikke opptrer som troverdig journalistikk, denne studien kan vise til eksempelet i figur 7, hvor en profilert mediepersonlighet har publisert feilinformasjon på sosiale medier. Slik feilinformasjon kan kategoriseres som falske nyheter. Hvilket viser til at falske nyheter ikke alltid trenger å opptre som troverdig journalistikk for å skape engasjement.

Aktører som sprer falske nyheter kan variere i form, enten det forsøker å forkle seg i et nyhetsformat eller ikke, hvilket kan medføre vanskeligheter for lesere å avdekke. Zhang & Ghorbani (2020) argumenterer for at falske nyheter kan ses på som en kombinasjon av forfatter/formidler, målgruppe, innhold og sosial kontekst, hvorav formidlere av falske nyheter på internett og sosiale medier også kan bestå av ikke-menneskelige bots. I denne studiens funn er det ikke tatt til betraktning hvorvidt spredning av falske nyheter har blitt utført av bots, da kan være svært utfordrende å avdekke. En kan derimot ikke utelukke at innholdet i en eller flere av de falske nyhetene som presenteres i kapittel 4.1 kan ha blitt spredt ved bruk av kunstig intelligens før det har kommet i hendene til nordmenn og deretter videreformidlet. Naeem et al. (2020) viser til at de tre vanligste typene for feilinformasjon knyttet til covid-19 som spres på internett dreier seg om falske påstander, konspirasjonsteorier og pseudovitenskapelige helseterapier. I denne studien kan de falske nyhetene som er analysert i lys av covid-19 betegnes som fabrikkerte nyheter, feilinformasjon, desinformasjon og manipulering av multimedia. Denne studien kan vise til at de falske nyhetene som blir presentert i kapittel 4.1 har vært en del av samfunnsdebatten og det offentlige ordskiftet i Norge.

Det kan argumenteres for at mange brukere på sosiale medier ikke selv er klar over at informasjonen de deler består av lav sannhetsgehalt, da mye av det som deles ikke er selvprodusert. Aktører som f.eks. World doctor alliance kan være den som produserer eller er forfatter av en falsk nyhet. Problemer oppstår derimot når lesere eller publikum av falske nyheter ikke evner å avdekke forfatterens intensjon og sannhetsgehalten i innholdet. Det kan argumenteres for at det i stor grad kan knyttes til kritisk medieforståelse, hvorav flere studier hevder at kritisk medieforståelse kan være et av de viktigste virkemidlene mot falske nyheter (Goldberg, 2017; Greene & Murphy, 2020; Medietilsynet, 2019; Moscadelli et al., 2020; Naeem et al., 2020). En del av kritisk medieforståelse innebærer å kunne skille mellom og evaluere medieinnhold, samt også analysere medieformer kritisk (Barton, 2019). Dersom brukere på forskjellige medier ikke har denne evnen, kan en argumentere for at sann informasjon fra f.eks. norske helsemyndigheter under covid-19 kan ha liten effekt på brukere med lav kritisk medieforståelse. Samme argument støttes av Krause et al. (2020), som viser til at covid-19 kan beskrives som en «infodemi» med et risikokommunikasjonsproblem, hvorav falske nyheter og desinformasjon interagerer med- og kompliserer befolkningens oppfatning av den opprinnelige risikoen knyttet til covid-19.

Spørsmålet blir da hvordan man kan forhindre denne interaksjonen mellom befolkningens oppfatning av risiko. Vi vet at det finnes aktører som faktisk.no som faktasjekker uverifiserte «nyheter» som har stor spredning i Norge, denne studien spør derfor om det er adekvat nok med en slik reaktiv løsning. Det vil alltid være nødvendig med faktasjekking som verktøy mot falske nyheter, men det kan argumenteres for at det ikke appellerer til et bredt nok publikum. Det kan spesielt være utfordrende å få slike faktasjekker til å appellere for mennesker som allerede er kritisk til både myndigheter og etablerte mediekanaler. På den siden bør det rettes et blick mot mer proaktive løsninger i kampen mot falske nyheter. Andorfer (2017) viser til at tidligere utforskede virkemidler mot falske nyheter i form av kunstig intelligens, regulering og faktasjekking alle har sine ulemper. Han argumenterer for at disse løsningene ikke er å foretrekke over hverandre, men kan fungere som komplementære virkemidler. En bør også rette et blick mot sosiale medier, ettersom mesteparten av falske nyheter spres på deres kanaler. Dersom sosiale medier ikke evner å fungere som selvregulerende i kampen mot falske nyheter, kan det argumenteres for at nasjonale eller overnasjonale myndigheter må ta det ansvaret. På den andre siden kan det argumenteres for at en slik tilnærming vil ha implikasjoner for ytringsfriheten. Hvem som har definisjonsmakt over hva som er falske nyheter og hva som skal sensureres på internett er også et tema for diskusjon. Det kan argumenteres for at en sentralisert

definisjonsmakt over hva som er falske nyheter, ikke er utelukkende positivt, hvorav private aktører har for stor innflytelse over sannhetsgehalten i samfunnsdebatten. En kan argumentere for at det bør utforskes videre hvordan et desentralisert samarbeid for definisjonsmakt over falske nyheter og sannhetsgehalt kunne fungert mellom sosiale medier og myndighetsorganer.

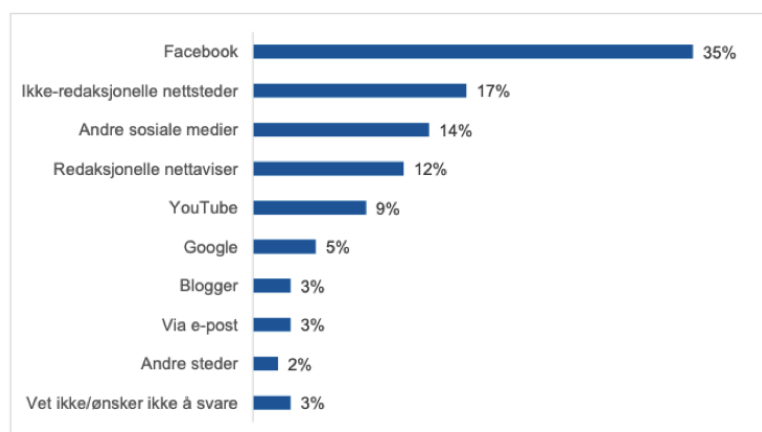
4.2 Hvem er mest utsatt for falske nyheter?

I dette kapitlet presenteres det empiriske funn for forskningsspørsmål 2: «*Hvilke grupper av befolkningen blir mest utsatt for falske nyheter og hvorfor?*». De empiriske funnene er innsamlet som sekundærdata og er hentet fra Medietilsynets rapporter: «*Kritisk medieforståelse i den norske befolkningen*» og «*Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen – Delrapport 1: Falske nyheter og desinformasjon*», samt «*COVID-19: Risk perception and Coping strategies. Results from a survey in germany*» av Lars Gerhold. Avslutningsvis i kapitlet diskuteres funnene opp mot teori og tidligere forskning.

Medietilsynet startet i 2019 å gjennomføre undersøkelser av den norske befolkningen for å kartlegge fakta og innsikt om kritisk medieforståelse hos nordmenn. I disse undersøkelsene kartlegges blant annet falske nyheter, tillit til medier og kildeforståelse (Medietilsynet, 2021). I denne studien benyttes data fra to rapporter fra Medietilsynet, herunder «*Kritisk medieforståelse i den norske befolkningen*» fra 2019 og «*Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen – Delrapport 1: Falske nyheter og desinformasjon*» fra 2021. Data fra disse rapportene tar for seg temaer som kan bidra til å belyse hvilken del av befolkningen som blir mest utsatt for falske nyheter og hvorfor.

Som del av Medietilsynets delrapport fra 2021 om falske nyheter og desinformasjon ble det kartlagt hvor den norske befolkningen kom over falske nyheter om covid-19. I figur 8 illustreres resultatene som viser de vanligste kildene for falske nyheter knyttet til covid-19. Resultatet viser at Facebook er den dominerende kilden for falske nyheter med svarprosent på 35%. Videre på listen finner vi ikke-redaksjonelle nettsteder med 17%, andre sosiale medier med 14% og redaksjonelle nettaviser med 12% (Medietilsynet, 2021). Ettersom at Facebook også er et sosialt medium, kan en da si at sosiale medier står for 49% av kildene for falske nyheter hos den norske befolkningen. Dersom man også regner Youtube som et sosialt medium vil sosiale medier stå for 58% av kildene til falske nyheter om covid-19 i den norske befolkningen.

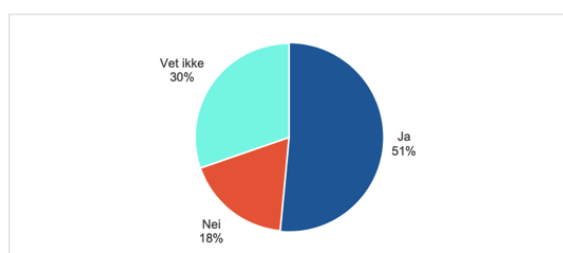
Hvor kom du over usanne/falske nyheter om koronapandemien?
 Figuren viser de vanligste kildene for usanne/falske nyheter om koronapandemien på internett. (N = 2084)

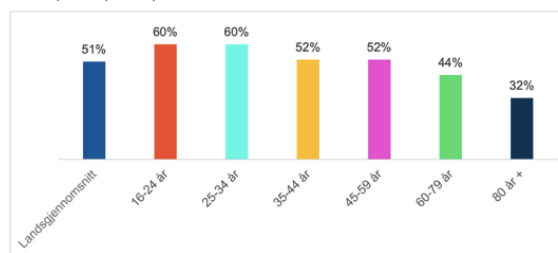
Figur 10: De vanligste kildene for falske nyheter knyttet til covid-19

Videre i samme rapport er det målt om befolkningen har sett usanne eller falske nyheter om covid-19 på internett. Litt over halvparten av befolkningen har observert usanne eller falske nyheter på internett, mens 18% sier nei og 30% sier vet ikke. Hva det gjelder alder minker andelen som har sett usanne eller falske nyheter ettersom alderen øker (Medietilsynet, 2021). Det er et interessant funn som kan bety flere ting. Det kan tenkes at når alderen øker, reduseres bruken av internett. En kan også tenke at andelen som ikke har sett usanne eller falske nyheter, kan påvirkes av å ikke ha avdekket falske nyheter.

Figuren viser andelen av befolkningen som har sett usanne/falske nyheter om koronapandemien på internett. (N = 2084)

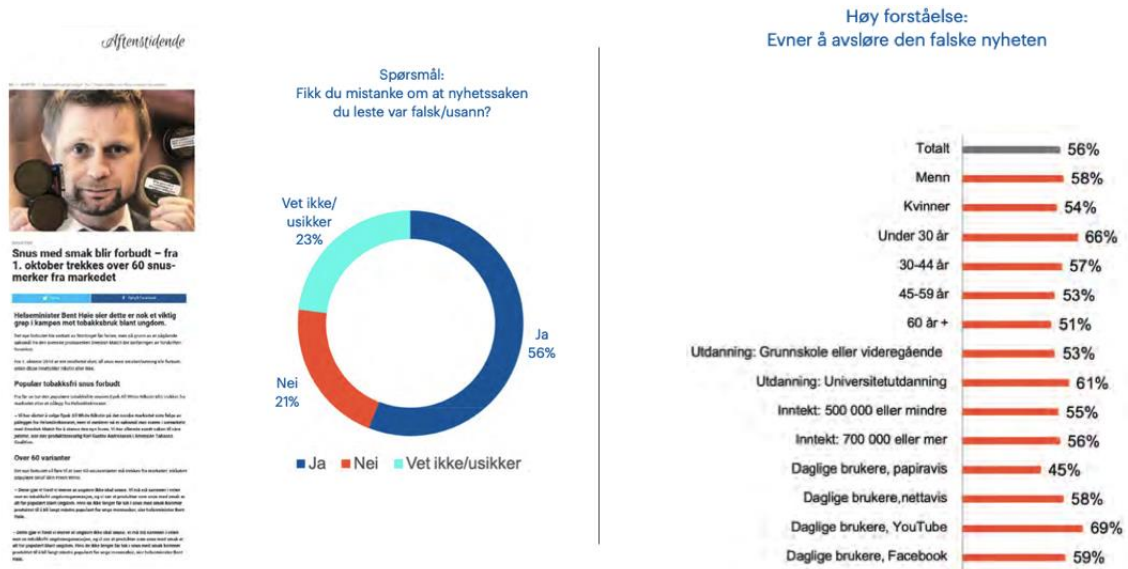
Figuren viser andelen av befolkningen som har sett usanne/falske nyheter om koronapandemien på internett, brutt ned på alder. (N = 2084)

Figur 11: Andel av befolkningen som har sett falske nyheter på internett med aldersfordeling

I Medietilsynets (2019) rapport om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen, ble det gjennomført en test for å kartlegge i hvilken grad befolkningen evner å identifisere og avsløre falske nyheter. Resultatene fra testen viser til at 4 av 10 nordmenn sliter med å avdekke falske nyheter. Resultatene viser også til at eldre person over 60 år er de som sliter mest med å avdekke

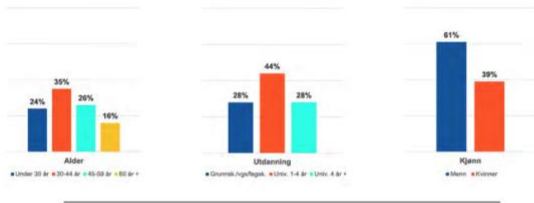
falske nyheter, mens de under 30 år har best evne til å avdekke falske nyheter. Når det kommer til kjønn er det kun 4% som skiller mellom evne til å avsløre falske nyheter, hvor menn scorer litt høyere. Utdanning ser ut til å påvirke evnen til å avdekke falske nyheter hvorav 61% av respondentene med universitetsutdanning avdekket den falske nyheten, mens 53% av respondentene grunnskole eller videregående utdanning evnet å avdekke den falske nyheten.

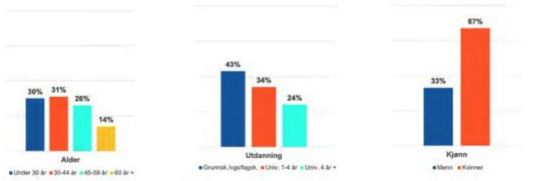
Figur 12: Befolkningens evne til å identifisere falske nyheter

I Medietilsynets rapport om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen har de basert på sine funn, delt opp befolkningen i fire grupper med forskjellig kritisk medieforståelse som illustrert i figur 13 (Medietilsynet, 2019). Disse gruppene skilles mellom lav kritisk medieforståelse, middels analog medieforståelse, middels digital medieforståelse og høy kritisk medieforståelse. Innen denne grupperingen har 43% av befolkningen høy kritisk medieforståelse, 28% har middels digital medieforståelse, 20% har middels analog medieforståelse og 9% av befolkningen av lav kritisk medieforståelse. Noen av de største skillene mellom lav og høy kritisk medieforståelse er utdanning, hvorav det er langt flere med lav utdanning i gruppen av lav kritisk medieforståelse. Videre er det flest nordmenn over 60 år med lav kritisk medieforståelse.

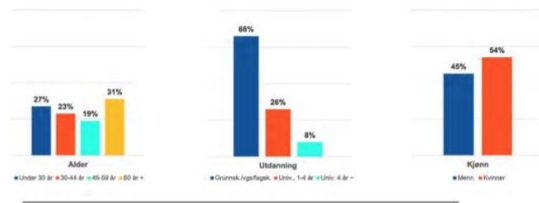
Høy kritisk medieforståelse: Menn 30 – 44 år er i flertall

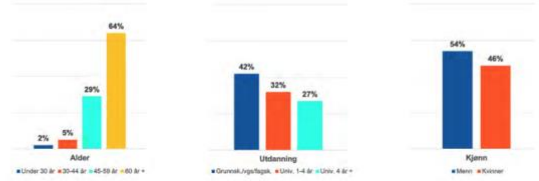
Middels, digitalt orientert kritisk medieforståelse: Kvinner utgjør den største andelen

Lav kritisk medieforståelse: De med lav utdanning er overrepresentert

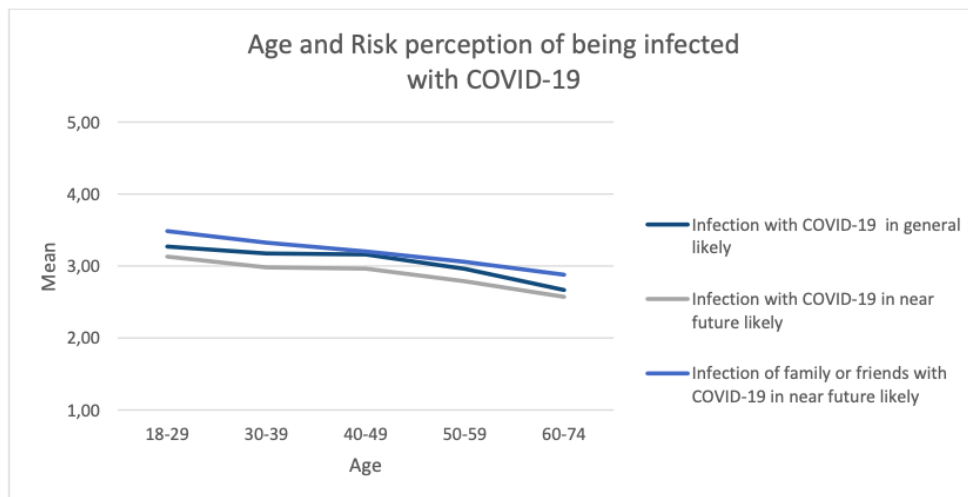

Middels, analog orientert kritisk medieforståelse: Alder er utslagsgivende, de over 60 er i stort flertall

Figur 13: Forskjellig kritisk medieforståelse i befolkningen

I en undersøkelse av den tyske befolkningen er det gjort et interessant funn angående risikopersepsjon om smitte i befolkningen. Undersøkelsen viser til at risikopersepsjonen om å bli direkte smittet, smittet i nær fremtid eller at venner og familie kan bli smittet av covid-19 i nær fremtid, er svært avhengig av alder. Ettersom alderen øker, er det lavere opplevd risiko om å bli smittet av covid-19, illustrert i figur 14 (Gerhold, 2020). Denne statistikken omhandler den tyske befolkningen, hvilket ikke kan vise til den norske befolkningen, men fortsatt et viktig funn å ta i betraktning hva det gjelder alder. Det kan tenkes at det forekommer lignende tilstander i den norske befolkningen, ettersom medietilsynets rapporter viser til lavere kritisk medieforståelse og evne til å avdekke falske nyheter med økende alder (Medietilsynet, 2019, 2021).

Figur 14: Risikopersepsjon knyttet til covid-19 smitte i Tyskland

4.2.1 Er det god nok kompetanse for å avdekke falske nyheter?

Naeem et al. (2020) hevder i deres studie at det er et stort behov for å opplære mennesker til å identifisere og avdekke falske nyheter. Det kan argumenteres for å være gjeldende i Norge, ettersom fire av seks nordmenn sliter med å avdekke falske nyheter. Når det kommer til hvordan man skal lære befolkningen evner til å avdekke falske nyheter er det flere forskere som viser til utvikling av kritisk medieforståelse som tiltak (Goldberg, 2017; Greene & Murphy, 2020; Medietilsynet, 2019; Moscadelli et al., 2020; Naeem et al., 2020). Resultatene fra medietilsynets rapporter kan vise til at de i befolkningen med høy kritisk medieforståelse, har bedre grunnlag for å avdekke falske nyheter. Dermed kan en argumentere for at utvikling av kritisk medieforståelse kan benyttes som tiltak mot falske nyheter. En utfordring når det kommer til utvikling av kritisk medieforståelse, er at lav utdanning er overrepresentert hos befolkningen med lav kritisk medieforståelse. Det kan argumenteres for at det er utfordrende fordi denne delen av befolkningen ikke er innrullert i kompetansehevede aktiviteter som for eksempel grunnskole og høyere utdanning, hvor kildekritikk er en fremtredende ferdighet som læres. Dette illustrerer hvordan kritisk medieforståelse og kildekritikk er en ferdighet eller evne, som har behov for et utdanningsopplegg som går utover typiske kampanjer hvor bevissthet er målet.

En annen utfordring vi kan identifisere finner vi gjennom figur 16, funnene fra denne figuren kan relateres til befolkningen på over 60 år, hvorav de innehar gode analoge ferdigheter, men er langt svakere når det gjelder digitale ferdigheter. Ettersom mesteparten av falske nyheter i stor grad produseres, spres og leses på digitale plattformer, er det essensielt med digitale ferdigheter for å avdekke falske nyheter på disse plattformene. Basert på funnene som er gjort

i kapittel 4.2 kan en argumentere for at eldre og lav utdannede i befolkningen er mest utsatt for å tro på og- eller ikke evne å avdekke falske nyheter.

Bridgman et al. (2020) viser til at misforståelser om covid-19 ofte kan ses i sammenheng med lavere nivåer av risikooppfatninger og etterfølgelse av råd om sosial distansering. Dersom man ser på dette i sammenheng med undersøkelsen av den tyske befolkningen av Gerhold (2020), som viser til at der alderen øker, reduseres den oppfattede risikoen av å bli smittet av covid-19. Dette er interessante funn, som ikke nødvendigvis er overførbart til den norske befolkningen, men som burde utforskes videre, gjerne i en norsk kontekst med fokus på falske nyheter. Hvorav det kan være interessant å undersøke om alder er en fellesnevner for både risikopersepsjon, evne til å avdekke falske nyheter, så vel som etterfølgelse av myndighetenes råd og tiltak under covid-19.

Basert på datamaterialet fra kapittel 4.2, har vi nå en forståelse av faktorer som påvirker hvor falske nyheter konsumeres og hvilken del av befolkningen som er mest utsatt for falske nyheter. Denne studien argumenterer for at det er indikatorene alder og utdanning som er mest fremtredende for identifisering av hvilke grupper som er mest utsatt for falske nyheter. Det kan og bør være nyttig informasjon med tanke på å ha en målgruppe i befolkningen som trenger opplæring i kritisk medieforståelse i et perspektiv av å håndtere falske nyheter. Ettersom vi vet at mesteparten av falske nyheter deles på sosiale medier og hvilken gruppe av befolkningen som er mest utsatt for falske nyheter, retter denne studien et blikk mot at risikokommunikasjon om covid-19 bør ha en større tilstedeværelse på sosiale medier, hvilket vil være et tema for neste kapittel.

4.3 Benyttes det effektiv risikokommunikasjon og nudging?

I dette kapittelet presenteres det empiriske funn knyttet til forskningsspørsmål 3, hvorav det er gjennomført dokumentanalyse av innhold produsert av Folkehelseinstituttet. Kapittelet er delt inn i tre deler, hvor det først presenteres funn og analyse knyttet til informasjonsskriv fra FHI's nettside. Videre presenteres det funn og analyse knyttet til innhold fra FHI's sosiale medier. Til slutt diskuteres funnene i kapittel 4.3.3.

4.3.1 Analyse av Folkehelseinstituttets informasjonsskriv

Som del av kommunikasjon om risiko knyttet til covid-19, har denne studien valgt ut tre informasjonsskriv fra FHI for å analysere om det forekommer effektiv risikokommunikasjon og- eller nudging. Dokumentene som er valgt ut er «*Fakta om koronaviruset SARS-CoV-2 og*

sykdommen covid-19», «Avstand, sosial og fysisk kontakt» og «Råd og informasjon til risikogrupper og pårørende». Førstnevnte dokument ble publisert 8. februar 2020 og ble sist oppdatert 11. februar 2021. Dokumentet inneholder informasjon om smittemåte, symptomer og hvordan sykdommen arter seg. Hovedpunktene i dokumentet innebærer bakgrunnsinformasjon om viruset, de forskjellige variantene av viruset, smittemåte, risiko for smitte, symptom, sykdom og senvirkninger (Folkehelseinstituttet, 2020b). Med det i bakgrunn kan en si at dokumentet inneholder risikokommunikasjon om sannsynlighet for smitte og konsekvens ved sykdom. Samtidig informeres det om hva som innebærer økt risiko for smitte. Dokumentet om avstand, sosial og fysisk kontakt ble publisert 30. november 2020 og sist oppdatert 27. april 2021. Dette dokumentet inneholder informasjon om avstand, sosial og fysisk kontakt under koronapandemien. Informasjonen som formidles er rettet mot alle i befolkningen og inneholder informasjon om sosial distansering og hygiene for å unngå smitte. Publiseringen tar blant annet for seg risiko for smitte, hvorav det formidles at smitte er høyere inne enn ute, at covid-19 hovedsakelig smitter gjennom dråpe- og kontaktsmitte (Folkehelseinstituttet, 2020a). «Dokumentet» tar for seg risikokommunikasjon i den grad det informeres om kilder til smitte, hva som kan redusere risiko for smitte og tiltak ved eksponering av risiko. Sistnevnte dokument tar i større grad for seg informasjon rettet særlig mot utsatte risikogrupper i befolkningen. I dette dokumentet formidler FHI vurdering av risiko for grupper med enten lett til moderat økt risiko og grupper med moderat til høy risiko (Folkehelseinstituttet, 2020c).

I denne dokumentanalysen blir de nevnte dokumentene fra FHI analysert som en enhet. For å identifisere i hvilken grad disse dokumentene kan karakteriseres som effektiv risikokommunikasjon benyttes Renn et al. (2002) sin beskrivelse av effektiv risikokommunikasjon som indikatorer. En av indikatorene for effektiv risikokommunikasjon er å være tydelig på forskjellen mellom farer og risiko, for å ikke skape forvirring mellom konsekvenser og sannsynlighet. Informasjonen som formidles av FHI kan oppfattes forvirrende hva det gjelder sannsynlighet og konsekvens. Det informeres om sannsynlighet for konsekvenser etter eksponering av covid-19, men sannsynlighet for eksponering kan oppfattes mer uklart. Hva som kan fungere som risikoreducerende tiltak er ganske klart, hvilket viser til hva som minsker sannsynligheten for smitte, men selve sannsynligheten for smitte er ikke beskrevet. Når det kommer til kvaliteter med risikoen som kan fremkalle frykt hos befolkningen, kan sykdomsforløp og smittsomhet være faktorer som fremkaller frykt. FHI gjør en god jobb med å anerkjenne og beskrive forløpet av sykdommen, samt omfanget smittsomheten til viruset. En annen indikator for effektiv risikokommunikasjon er spesifisering

av hva som er kjent om eksponering av risiko og hvem i befolkningen som er utsatt. FHI formidler klart og tydelig at sykdom ved smitte av covid-19 kan variere med tre typiske forløp som skilles mellom mild, alvorlig og kritisk. Videre informeres det om hvem i befolkningen som er mest utsatt ved eksponering, hvorav det finnes videre råd til risikogrupper i befolkningen. Videre hva det gjelder om kvaliteten på kunnskapen om risikoen er angitt, beskrives ikke det eksplisitt av FHI. Det formidles at kunnskapen om senvirkninger er lite kjent, men hva det gjelder resten av informasjonen er det ikke beskrevet noe om kvaliteten på kunnskapen om andre risikoer eller sannsynlighet. For indikatorene som omhandler begrunnelse av akseptabelt risikonivå og begrunnelse av valg for tiltak, er det regjeringen som myndighet til å iverksette tiltak og bestemme akseptabelt risikonivå. Men ettersom FHI er sentral bidragsyter til råd, veiledning og informasjon til regjeringen, blir disse indikatorene brukt opp mot FHIs risikokommunikasjon. I forbindelse med begrunnelse av akseptabelt risikonivå og tiltak, kan det ses i sammenheng med nasjonale tiltak om smittevern, hvorav regler om sosial distansering, arrangementer og nedtegnelse er fremtredende. Tiltakene som implementeres begrunnes basert på smittetrend og forhøyet risiko for smitte. Både tiltak og akseptabelt risikonivå går om en annen, ettersom hva som anses som akseptabelt risikonivå også vil basere seg på smittetrend. For å oppsummere i hvilken grad dokumentene fra FHI kan kategoriseres som effektiv risikokommunikasjon, illustreres det i tabell 3 hvilke indikatorer som er oppfylt eller ikke. Indikatoren som omhandler kommunikasjonsstrøm utgår, ettersom dokumentene til dels er statisk med unntak av diverse oppdateringer.

Tabell 3: Forekommer det effektiv risikokommunikasjon fra FHI

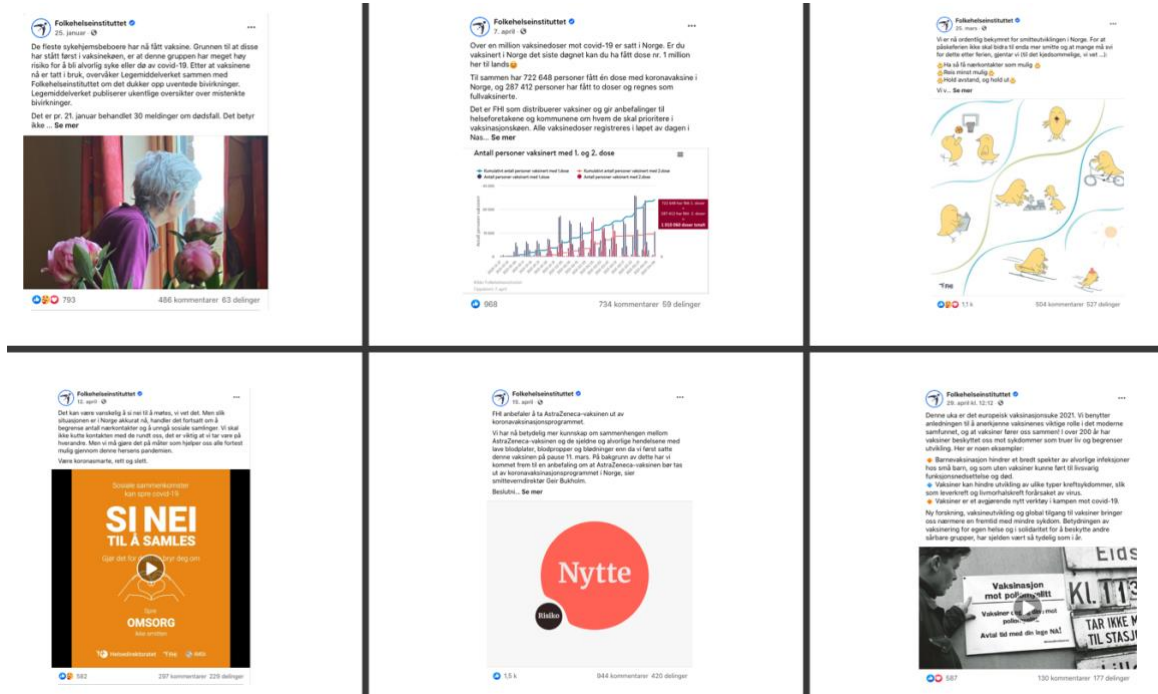
	JA	NEI
Er det god kommunikasjonsstrøm?		
Er det tydelig beskrevet forskjell mellom farer og risiko?		x
Anerkjennes fryktfremkallende kvaliteter med risikoen?	x	
Spesifiseres hva som er kjent om eksponering av risiko og hvem som er utsatt?	x	
Er kvaliteten på kunnskapen om risikoen angitt?		x
Beskrives usikkerheten som medgår i beskrivelsen av risiko og sannsynlighet?		x
Begrunnes akseptabelt risikonivå?	x	
Begrunnes valg for tiltak klart og tydelig?	x	

Etter å ha analysert dokumentene fra FHI opp mot indikatorer for effektiv risikokommunikasjon, oppfylder dokumentene fire av syv indikatorer, sett bort fra indikatoren om kommunikasjonsstrøm. Det er identifisert indikatorer for anerkjennelse av fryktfremkallende kvaliteter med risiko, det er spesifisert hva som er kjent om eksponering av risikoen, akseptabelt risikonivå begrunnes og valg for tiltak begrunnes. Indikatorer som ikke er identifisert omhandler tydelig beskrivelse av forskjell på fare og risiko, kvaliteten på kunnskapen om risikoen er ikke angitt og usikkerheten som medgår i beskrivelsen av risiko og sannsynlighet.

4.3.2 Analyse av Folkehelseinstituttets sosiale medier

Som del av forskningsspørsmål 3, har denne studien analysert innhold fra FHI på sosiale medier for å identifisere i hvilken grad det forekommer effektiv risikokommunikasjon og nudging knyttet til kommunikasjon om covid-19. De utvalgte innleggene fra FHI inneholder informasjon som enten er knyttet til smitte, vaksinerings eller tiltak knyttet til covid-19. Det er valgt ut innlegg fra FHI på Facebook i en tidsperiode mellom 25. januar 2021 til 29. april 2021. Når det kommer til analysen av risikokommunikasjon, vil innleggene vurderes samlet, mens for analysen av nudging vil innleggene vurderes individuelt. Ettersom at innleggene på sosiale

medier ikke alltid inneholder like mye tekst og informasjon, kan man få et bedre overordnet bilde av risikokommunikasjonen ved å se på flere innlegg samlet.

Figur 15: Samling av utvalgte Facebook-innlegg fra FHI

I et innlegg publisert av FHI 25. januar 2021 på Facebook, informeres det om behandlede meldinger om dødsfall knyttet til vaksiner på bakgrunn av internasjonal omtale av norske dødsfall. Informasjonen som formidles handler i stor grad om å beskrive at behandlede meldinger om dødsfall ikke nødvendigvis viser til årsakssammenheng med vaksiner. Videre vises det til at dødsfallene som omtales har omhandlet sykehjemsbeboere som allerede har underliggende sykdommer (Folkehelseinstituttet, 2021). Det vises også til vurdering om vaksiner og om nytten av vaksiner er større enn risikoen for de som ikke tåler å bli vaksinert. Dette innlegget inneholder verken nudging eller indikatorer for effektiv risikokommunikasjon, men er heller et avklarende innlegg etter mye internasjonal omtale.

Tabell 4: Indikatorer for nudging: Innlegg fra FHI 18. januar

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer		x
Advarsler/bruk av grafikk		x
Forpliktelsesstrategier		x
Påminnelser		x
Fremkalling av implementeringsstrategier		x

Neste innlegg fra FHI ble publisert 25. mars 2021 og omhandler smitteutvikling i forbindelse med påskeferien (Folkehelseinstituttet, 2021). I dette innlegget informeres det om råd for å unngå smittespredning. FHI tar her i bruk nudging i form av påminnelser, hvorav påminnelsen er timet rett før påske, hvor det var forventet økt smitte på grunn av reising og sosial kontakt. I følge Sunstein (2014) kan påminnelser ha betydelig innvirkning på menneskelig atferd dersom timingen kan bidra til at mennesker handler umiddelbart. En kan argumentere for at det også benyttes nudging i form av sosiale normer, da det uttales at mange mennesker gjør sin del av smittevernjobben. Med bruk av sosiale normer menes det å vise til at mesteparten av befolkningen deler en spesifikk atferd, hvilket kan ha stor påvirkningseffekt (Sunstein, 2014). Det identifiseres ingen indikatorer for risikokommunikasjon i innlegget.

Tabell 5: Indikatorer for nudging - Innlegg fra FHI 25. mars 2021

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer	x	
Advarsler/bruk av grafikk		x
Forpliktelsesstrategier		x
Påminnelser	x	
Fremkalling av implementeringsstrategier		x

Neste innlegg fra FHI ble publisert 7. april 2021 og omhandler vaksinerings. I innlegget påpekes det at over 700 000 nordmenn er vaksinert, hvorav over 200 000 nordmenn er fullvaksinert. Videre påpekes det at 83% av befolkningen over 85 år er vaksinert og at 86% av befolkningen mellom 75 og 84 år er vaksinert med første dose. Det informeres også om at litt over halvparten av ansatte i helse- og omsorgstjenester er vaksinert med første dose. I tillegg til teksten i innlegget, vises det til en graf over antall vaksinerte i Norge (Folkehelseinstituttet, 2021). Dette innlegget bruker ganske klart nudging i form av sosiale normer, ettersom at FHI viser til felles atferd i form av vaksinerings. Det kan argumenteres at denne «nudgen» har til hensikt å skape gode holdninger om vaksinerings for leserne. Indikatorer for risikokommunikasjon identifiseres ikke i dette innlegget.

Tabell 6: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 7. april 2021

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer	x	
Advarsler/bruk av grafikk		x
Forpliktelsesstrategier		x
Påminnelser		x
Fremkalling av implementeringsstrategier		x

12. april 2021 publiserte FHI et innlegg på Facebook hvilket omhandler sosial distansering. Innlegget inkluderer et animert bilde hvor det oppfordres til sosial distansering. Videre viser FHI til at det fortsatt er gjeldende å begrense antall nærkontakt og unngå sosiale samlinger (Folkehelseinstituttet, 2021). Bildet som brukes inneholder lyse farger, samt stor og fet skrift, hvilket kjennetegner nudging i form av advarsler og bruk av grafikk. I følge Sunstein (2014) kan slike advarsler og grafikk være effektivt for å vekke oppmerksomhet mot risiko på kort og lang sikt. I tillegg advarsel og grafikk, blir også påminnelse tatt i bruk som nudging, ved at FHI viser til at tiltak om sosial distansering fortsatt er gjeldende. Det forekommer ingen indikatorer for effektiv risikokommunikasjon i dette innlegget.

Tabell 7: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 12. april 2021

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer		x
Advarsler/bruk av grafikk	x	
Forpliktelsesstrategier		x
Påminnelser	x	
Fremkalling av implementeringsstrategier		x

Det neste innlegget fra FHI omhandler AstraZeneca-vaksinen. Innlegget ble publisert 15. april 2021. Her formidles det at FHI anbefaler å ta vaksinen ut av det norske vaksineprogrammet mot covid-19. Anbefalingen begrunnes av at risikoen for å dø av covid-19 i Norge er lavere enn risikoen for å dø ved å la seg vaksinere med AstraZeneca-vaksinen. Det kommuniseres at spesielt for den yngre delen av befolkningen, er risikoen lavere for å dø av covid-19, enn hva risikoen er for å dø ved vaksinering med AstraZeneca. I innlegget følger det også med et bilde som viser til nytte og risiko. FHI viser til at vurderingen om å anbefale å ta ut vaksinen av programmet, er basert på norske tall som sammenligner risikoen for å dø av covid-19, opp mot forskjellige aldergruppers risiko for å dø av bivirkninger av AstraZeneca-vaksinen (Folkehelseinstituttet, 2021). I dette innlegget kan en identifisere effektiv risikokommunikasjon i form av spesifisering av eksponering av risiko og hvem som er utsatt og begrunnelse av valg for tiltak. Når det kommer til nudging identifiseres det ingen indikatorer på det.

Tabell 8: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 15. april 2021

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer		x
Advarsler/bruk av grafikk		x
Forpliktelsesstrategier		x
Påminnelser		x
Fremkalling av implementeringsstrategier		x

Videre har FHI publisert et innlegg 29. april 2021 som omhandler europeisk vaksinasjonsuke 2021. Her informerer FHI om viktigheten av vaksiner og hvordan det kan beskytte mot sykdommer som kan tære liv og begrenser utvikling. Det medfølger en video i innlegget som formidler informasjon om hvordan vaksiner har beskyttet og redusert tilfeller av sykdommer som før i tiden var livstruende (Folkehelseinstituttet, 2021). I dette innlegget kan det identifiseres at nudging benyttes i form av påminnelse, hvorav informasjonen som formidles fungerer som en påminnelse om at vaksiner er nødvendig i kampen mot covid-19. Nudging i form av påminnelser kan bidra til å påvirke atferd, hvorav i dette tilfellet det kan hjelpe for vaksinevennlige holdninger og motvirke vaksinefiendtlige holdninger. Man kan også argumentere for at det forekommer nudging i form av sosiale normer, hvor det i videoen viser til at vaksiner har vært i bruk i mange år, og dermed er en normal sosial atferd.

Tabell 9: Indikatorer for nudging. Innlegg fra FHI 29. april 2021

	JA	NEI
Bruk av sosiale normer	x	
Advarsler/bruk av grafikk		x
Forpliktelsesstrategier		x
Påminnelser	x	
Fremkalling av implementeringsstrategier		x

Etter å ha gått gjennom det utvalgte innholdet til FHI på sosiale medier, fremkommer det at nudging blir benyttet. Oppsummert er det i de forskjellige innleggene identifisert indikatorer for nudging i form av bruk av sosiale normer, advarsler og bruk av grafikk og påminnelser. Når det kommer til effektiv risikokommunikasjon, ser det ut til å ikke være fremtredende fra FHI på sosiale medier. Det er dog identifisert indikatorer for effektiv risikokommunikasjon i form av spesifisering av eksponering av risiko og hvem som er utsatt og begrunnelse av valg for tiltak, ved ett innlegg.

4.3.3 Hvordan har Folkehelseinstituttet utøvet risikokommunikasjon?

Etter å ha analysert funnene fra kapittel 4.3.1 og 4.3.2 i lys av indikatorer for effektiv risikokommunikasjon og nudging, kan vi nå diskutere hvorvidt Folkehelseinstituttet som helsemyndighet utøver effektiv risikokommunikasjon rettet mot befolkningen, og hvorvidt

nudging blir brukt som virkemiddel på sosiale medier. Renn et al. (2002) argumenterer for at det finnes visse krav til hva som minimum burde være til stede for å oppnå effektiv risikokommunikasjon. I følge Renn et al. (2002) består disse minimumskravene av faktorer som innebærer god kommunikasjonsstrøm, uttrykke tydelig forskjell mellom farer og risiko, anerkjennelse av spesielle kvaliteter med risikoen, spesifisering av kjennskap til eksponering av risiko, kvalitet på kunnskap om risiko, usikkerhet knyttet til risikoanalysen, usikkerhet knyttet til estimering av sannsynlighet og begrunnelse av akseptabelt risikonivå og tiltak. Disse kjennetegnene for effektiv risikokommunikasjon ble benyttet som indikatorer for å identifisere hvorvidt det forekommer effektiv risikokommunikasjon fra Folkehelseinstituttet i utvalgte dokumenter. Basert denne studiens empiriske funn, kan en argumentere for at det forekommer effektiv risikokommunikasjon fra informasjonsskrivene som er publisert på FHI's egen nettside. De tre informasjonsskrivene som er analysert fra FHI's nettside, oppfyller fire av syv indikatorer for effektiv risikokommunikasjon. Ettersom det er flere indikatorer som oppfylles, enn hva som ikke når opp, kan en argumentere for at dokumentene utøver effektiv risikokommunikasjon. Men det er fortsatt rom for forbedring hva det gjelder å formilde kvaliteten på kunnskapen for vurdering av risikoer, å beskrive usikkerhet knyttet til risiko og sannsynlighet, samt å tydelig beskrive forskjell mellom farer og risiko.

Videre hva det gjelder analysen av Folkehelseinstituttets risikokommunikasjon på sosiale medier, er de samme indikatorene for effektiv risikokommunikasjon benyttet. Basert på de empiriske funnene i denne studien, kan en argumentere for at det i liten grad utøves effektiv risikokommunikasjon fra FHI på sosiale medier. Hvorav det kun er identifisert indikatorer for effektiv risikokommunikasjon i form av spesifisering av eksponering av risiko og hvem som er utsatt og begrunnelse av valg for tiltak, ved et innlegg som omhandler bivirkninger av AstraZeneca-vaksinen. Det kan dog diskuteres hvorvidt sosiale medier kan fungere som en plattform for effektiv risikokommunikasjon, ettersom det kan tenkes at det kreves nok så mye tekst for å uttrykke effektiv risikokommunikasjon. På den måten kan en argumentere for at det ikke er optimalt å skulle uttrykke effektiv risikokommunikasjon på sosiale medier som plattform, spesielt dersom man har insentiv om å skape mest mulig engasjement. På den andre siden viser Kim and Kim (2020) til at risikokommunikasjonsfaktorer kan ha betydelig innvirkning på om mennesker tror på falske nyheter eller ikke. Ettersom denne studiens funn kan vise til at mesteparten av falske nyheter i Norge sirkuleres og konsumeres på sosiale medier, kan en argumentere for at det er behov for en større tilstedeværelse av risikokommunikasjon på sosiale medier. Det kan tenkes at den delen av befolkningen som blir mest utsatt for falske

nyheter også i stor grad benytter sosiale medier som sin hovedkilde for nyheter, hvilket i så fall kan signalisere at det er behov for større tilstedeværelse av risikokommunikasjon på sosiale medier. Et paradoks vi kommer til ved å øke tilstedeværelsen av risikokommunikasjon på sosiale medier finner vi i at aktørene som deler risikokommunikasjonen ikke nødvendigvis vet hvilken rekkevidde informasjonen har. Det kan tenkes at tilstedeværelse ikke er nok, og heller har behov for en dypere analyse av hvor kommunikasjonen skal kanaliseres. Frewer (2004) viser til viktigheten av å opparbeide en forståelse av befolkningens oppfattelse av risiko og farer for å kunne skape effektiv risikokommunikasjon. En kan derfor argumentere for at det bør rettes et fokus mot befolkningens oppfattelse av risiko og farer knyttet til covid-19, for å videre forbedre risikokommunikasjonen.

Tidligere forskning kan vise til at nudging kan brukes som et virkemiddel for å redusere deling av falske nyheter på sosiale medier (Pennycook et al., 2020). I kapittel 4.3 har denne studien presentert empiriske funn knyttet til FHIs bruk av nudging på sosiale medier, identifisert på bakgrunn av indikatorer for nudging, hvilket er basert på Sunstein (2014). Basert på de empiriske funnene, kan denne studien argumentere for at FHI benytter seg av nudging på sosiale medier, hvorav det er identifisert indikatorer for nudging hos fire av de seks innleggene som er gjennomgått, i form av bruk av sosiale normer, advarsler og bruk av grafikk og påminnelser. I følge Hunnes (2016) er nudging et virkemiddel som skånsomt kan påvirke menneskers atferd og valg i ønsket retning. Ved at FHI tar i bruk nudging som virkemiddel for informasjon som omhandler covid-19, kan det argumenteres for at det bidrar til å påvirke befolkningens atferd i en positiv retning knyttet til sosial distansering, vaksinerings og etterfølgelse av tiltak. Sunstein (2014) poengterer at målet med nudging er å gjøre livet til mennesker enklere og tryggere å navigere, slik at folk ikke sliter når de skal samhandle med myndighetene. Sett i sammenheng med covid-19, kan det argumenteres for at nudging kan fungere som en form risikokommunikasjon hva det gjelder risikoreduerende tiltak i form av sosial distansering, vaksinerings eller andre tiltak for å redusere smitte av covid-19.

5 Konklusjon

Denne studien har satt seg ut for å besvare følgende problemstilling:

«Hvilke former for falske nyheter spres i Norge, hvem er mest utsatt og hvordan har norske helsemyndigheter kommunisert risiko i lys av covid-19 pandemien?»

I dette kapitlet skal jeg besvare problemstillingen ved å knytte det sammen mot de tre tilhørende forskningsspørsmålene. Først vil jeg begynne med å oppsummere det første forskningsspørsmålet, *Hva er falske nyheter og i hvilke former finnes det i lys av Covid-19 i Norge*. Ved å ta i bruk kvalitativ innholdsanalyse som metode, har denne studien identifisert falske nyheter i Norge knyttet til covid-19 i form av skriftlige artikler og innlegg på internett. Falske nyheter har blitt identifisert i form av fabrikkerte nyheter, feilinformasjon, desinformasjon og manipulering av multimedia. Videre er det identifisert falske nyheter som både opptrer som legitime nyhetskilder, så vel som falske nyheter som spres på sosiale medier uten å være fremstilt i et nyhetsformat. Hvilket viser til at enkeltpersoner kan produsere falske nyheter og fortsatt skape stort engasjement. Videre argumenterer denne studien for at flere av virkemidlene som i dag benyttes for å motvirke falske nyheter er reaktive, og at det bør rettes et fokus mot proaktive virkemidler, hvorav kritisk medieforståelse kan være av interesse.

Neste forskningsspørsmål omhandler *Hvilke grupper av befolkningen blir mest utsatt for falske nyheter og hvorfor*, for å besvare dette forskningsspørsmålet ble det benyttet sekundærdata fra Medietilsynet og Lars Gerhold for å belyse hvem i befolkningen som blir mest utsatt for falske nyheter og bakgrunnen for dette. Hovedfunnene omhandler at 4 av 10 nordmenn sliter med å avdekke falske nyheter og at kritisk medieforståelse er en påvirkende faktor. De i den norske befolkningen med lav utdanning er overrepresentert med lav kritisk medieforståelse. I tillegg til at befolkningen over 60 er overrepresentert hva det gjelder svakere digitale ferdigheter som kan være nødvendig for å avdekke falske nyheter på internett. Denne studien argumenterer for at det er indikatorene alder og utdanning som er mest fremtredende for identifisering av hvilke grupper som er mest utsatt for falske nyheter. Videre argumenterer denne studien for at funnene som gjelder den tyske befolkningens risikopersepsjon, som viser til at ved økende alder, minker risikopersepsjon om å bli smittet av covid-19 burde utforskes videre. Gjerne i en norsk kontekst med fokus på falske nyheter. Hvorav det kan være interessant å undersøke om alder er en fellesnevner for både risikopersepsjon, evne til å avdekke falske nyheter, så vel som etterfølgelse av myndighetenes råd og tiltak under covid-19.

Siste forskningsspørsmål omhandler *Hvordan norske helsemyndigheter har evnet å kommunisere risiko under covid-19 og om nudging kan forbedre kommunikasjonen*. For å besvare dette forskningsspørsmålet ble det benyttet dokumentanalyse hvorav Folkehelseinstituttets kommunikasjonsinnsats har blitt analysert opp mot indikatorer for effektiv risikokommunikasjon og nudging. Basert på de funnene som inngår i dokumentanalysen, argumenter denne studien for at FHI utøver effektiv risikokommunikasjon. Men FHI kan forbedre risikokommunikasjonen for indikatorene som innebærer å formidle kvaliteten på kunnskapen for vurdering av risikoer, beskrivelse av usikkerhet knyttet til risiko og sannsynlighet, samt tydelig beskrivelse på forskjell mellom farer og risiko. Når det gjelder funnene knyttet til FHIs risikokommunikasjon på sosiale medier, argumenterer denne studien for at det i liten grad utøves effektiv risikokommunikasjon fra FHI på sosiale medier. Videre viser denne studien til at FHI benytter seg av nudging på sosiale medier, hvorav det er identifisert indikatorer for nudging på flere innlegg på sosiale medier. Denne studien argumenterer for at nudgingen som benyttes av FHI kan fungere som en form risikokommunikasjon hva det gjelder risikoreducerende tiltak i form av sosial distansering, vaksinerings eller andre tiltak for å redusere smitte av covid-19.

Etter å ha oppsummert studiens forskningsspørsmål, kan vi rette blikket tilbake mot studiens problemstilling: «*Hvilke former for falske nyheter spres i Norge, hvem er mest utsatt og hvordan har norske helsemyndigheter kommunisert risiko i lys av covid-19 pandemien?*» Denne studien konkluderer med at falske nyheter som har blitt spredt i Norge under covid-19 har vært i form av fabrikkerte nyheter, feilinformasjon, desinformasjon og manipulering av multimedia. Alder og utdanning påvirker i stor grad evnen til å avdekke falske nyheter. Folkehelseinstituttet som norsk helsemyndighet utøver effektiv risikokommunikasjon, men har forbedringspotensial på enkelte punkter.

6 Litteraturliste

- Abrams, E. M., & Greenhawt, M. (2020). Risk communication during COVID-19. *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 8(6), 1791-1794.
- Adil, M. (2021). About WDA. Retrieved from <https://worlddoctorsalliance.com/about/>
- Akerbæk, E., Molsnes, G., Langfeldt, M., Skille, Ø. B., & Skipphamn, S. (2021, 24. februar 2021). En rekke feil i viral korona-film. Retrieved from <https://www.faktisk.no/artikler/Kwn/en-rekke-feil-i-viral-korona-film>
- Andorfer, A. (2017). Spreading like wildfire: solutions for abating the fake news problem on social media via technology controls and government regulation. *Hastings LJ*, 69, 1409.
- Apuke, O. D., & Omar, B. (2021). Fake news and COVID-19: modelling the predictors of fake news sharing among social media users. *Telematics and Informatics*, 56, 101475.
- Aven, T., Boyesen, M., Njå, O., Olsen, K. H., & Sandve, K. (2004). *Sammfunnsikkerhet*. Norge: Universitetsforlaget.
- Barton, C. C. (2019). Critical Literacy in the Post-Truth Media Landscape. *Policy Futures in Education*, 17(8), 1024-1036.
- Bridgman, A., Merkley, E., Loewen, P. J., Owen, T., Ruths, D., Teichmann, L., & Zhilin, O. (2020). The causes and consequences of COVID-19 misperceptions: Understanding the role of news and social media. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 1(3).
- Burkhardt, J. M. (2017). History of fake news. *Library Technology Reports*, 53(8), 5-9.
- c19fakta.com. (2021). Siste nytt fra World Doctor Alliance (WDA). Retrieved from <https://c19fakta.com/2021/04/siste-nytt-fra-the-world-doctors-alliance-wda/>
- Dahlback, M. L., & Skipphamn, S. S. (2020, 9. desember 2020). Konspirasjonsteorier dominerer vaksinediskusjonen på Facebook. Retrieved from <https://www.faktisk.no/artikler/o8K/konspirasjonsteorier-dominerer-vaksinediskusjonen-pa-facebook>
- Dube, T. (2020, 18. november 202). "World Doctors Alliance" shares false and misleading claims about the Covid-19 pandemic. Retrieved from <https://factcheck.afp.com/world-doctors-alliance-shares-false-and-misleading-claims-about-covid-19-pandemic>
- Fact-check AFP. (2021). Fact-checking at AFP. Retrieved from <https://factcheck.afp.com/fact-checking-afp>

- Faktisk.no AS. (2021a, 3. mai 2021). Nei, det har ikke dødd flere av korona-vaksinen enn av covid-19. Retrieved from <https://www.faktisk.no/faktasjekker/LZe/nei-det-har-ikke-dodd-flere-av-korona-vaksinen-enn-av-covid-19>
- Faktisk.no AS. (2021b). Om oss. Retrieved from <https://www.faktisk.no/om-oss>
- Folkehelseinstituttet. (2014, 10. januar 2020). Samfunnsoppdrag og tildelingsbred. Retrieved from <https://www.fhi.no/om/fhi/org-visjon/>
- Folkehelseinstituttet. (2020a, 27. april 2021). Avstand, sosial og fysisk kontakt. Retrieved from <https://www.fhi.no/nettpub/coronavirus/fakta/avstand-kontakter/#hold-avstand>
- Folkehelseinstituttet. (2020b, 11.02.2021). Fakta om koronaviruset SARS-CoV-2 og sykdommen covid-19. Retrieved from <https://www.fhi.no/nettpub/coronavirus/fakta-og-kunnskap-om-covid-19/fakta-om-koronavirus-coronavirus-2019-ncov/?term=&h=1>
- Folkehelseinstituttet. (2020c, 12. mai 2021). Råd og informasjon til risikogrupper og pårørende. Retrieved from <https://www.fhi.no/nettpub/coronavirus/fakta/risikogrupper/>
- Folkehelseinstituttet. (2021). Retrieved from <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=483279319778344>
- Frewer, L. (2004). The public and effective risk communication. *Toxicology letters*, 149(1-3), 391-397.
- Gerhold, L. (2020). COVID-19: risk perception and coping strategies.
- Goldberg, D. (2017). Responding to Fake News: Is There an Alternative to Law and Regulation. *Sw. L. Rev.*, 47, 417.
- Greene, C. M., & Murphy, G. (2020). Individual differences in susceptibility to false memories for COVID-19 fake news. *Cognitive research: principles and implications*, 5(1), 1-8.
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2014). *Nasjonalt beredskapsplan pandemisk influensa*. Oslo Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/c0e6b65e5edb4740bbdb89d67d4e9ad2/nasjonalt_beredskapsplan_pandemisk_influensa_231014.pdf
- Hunnes, M. G. (2016). Nudging: How human behavior is affected by design. *Annual Review of Policy Design*, 4(1), 1-10.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. ed.). Oslo: Abstrakt.

- Johnsen, B. H., & Eid, J. (2006). Samhandling i operative team. In J. Eid & B. H. Johnsen (Eds.), *Operativ psykologi* (pp. 298-313). Norge: Fagbokforlaget.
- Kalsnes, B. (2019). *Falske nyheter : løgn, desinformasjon og propaganda i den digitale offentligheten* (1. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Kim, S., & Kim, S. (2020). The Crisis of public health and infodemic: Analyzing belief structure of fake news about COVID-19 pandemic. *Sustainability*, *12*(23), 9904.
- Krause, N. M., Freiling, I., Beets, B., & Brossard, D. (2020). Fact-checking as risk communication: the multi-layered risk of misinformation in times of COVID-19. *Journal of Risk Research*, *23*(7-8), 1052-1059.
- Kristiansen, A. I. (2020). Åpen brev fra World Doctors Alliance. Retrieved from <https://steigan.no/2020/10/apent-brev-fra-world-doctors-alliance/>
- Leiss, W. (1996). Three phases in the evolution of risk communication practice. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *545*(1), 85-94.
- Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S. J., de Graaf, K., & Larson, H. J. (2021). Measuring the impact of COVID-19 vaccine misinformation on vaccination intent in the UK and USA. *Nature human behaviour*, *5*(3), 337-348.
- Lynggaard, K. (2018). Dokumentanalyse. In S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling* (pp. 153-170). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Medietilsynet. (2019). *Kritisk medieforståelse i den norske befolkningen - En undersøkelse fra Medietilsynet*. Retrieved from Fredrikstad: https://medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kritisk-medieforstaelse-undersokelser-2019-2020/200326-kritisk_medieforstaelse_samlerapport-oppdatert-sidetall-27_mars.pdf
- Medietilsynet. (2021). *Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen – Delrapport 1: Falske nyheter og desinformasjon*. Retrieved from Fredrikstad: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kritisk-medieforstaelse-2021/210218-kmf-delrapport-1-falske-nyheter.pdf>
- Modarres, M. (2006). *Risk analysis in engineering: techniques, tools, and trends*: CRC press.
- Moscadelli, A., Alhora, G., Biamonte, M. A., Giorgetti, D., Innocenzio, M., Paoli, S., . . . Bonaccorsi, G. (2020). Fake news and covid-19 in Italy: Results of a quantitative observational study. *International journal of environmental research and public health*, *17*(16), 5850.

- Naeem, S. B., Bhatti, R., & Khan, A. (2020). An exploration of how fake news is taking over social media and putting public health at risk. *Health Information & Libraries Journal*.
- NCBI. (2020, Jan 2021). RETRACTED: Facemasks in the COVID-19 era: A health hypothesis. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7680614/?fbclid=IwAR1zQ9FHjG0A5rRkeJ5xrIVQBqsoY1IviWqwAts0IIMUABnNKJsCHHhiBjQ>
- Patel, S., Moncayo, O. E., Conroy, K., Jordan, D., & Erickson, T. (2020). The landscape of disinformation on health crisis communication during the COVID-19 pandemic in Ukraine: hybrid warfare tactics, fake media news and review of evidence.
- Pennycook, G., McPhetres, J., Zhang, Y., Lu, J. G., & Rand, D. G. (2020). Fighting COVID-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Psychological science*, 31(7), 770-780.
- Renn, O., Leiss, W., & Kastenholtz, H. (2002). OECD guidance document on risk communication for chemical product risks. In: OECD.
- Rodrigues, U. M., & Xu, J. (2020). Regulation of COVID-19 fake news infodemic in China and India. *Media International Australia*, 177(1), 125-131.
- Skipphamn, S. (2021, 25. mars 2021). Misvisende om alvorlige vaksine-bivirkninger. Retrieved from <https://www.faktisk.no/notiser/JxX/misvisende-om-alvorlige-vaksine-bivirkninger>
- Statens legemiddelverk. (2021). *Meldte mistenkte bivirkninger av koronavaksiner*. Retrieved from Oslo: <https://legemiddelverket.no/Documents/Bivirkninger%20og%20sikkerhet/Rapporter%20og%20oversikter/Koronavaksiner/20210325%20Rapport%20over%20meldte%20bivirkninger%20av%20koronavaksine.pdf>
- Steigan, P. (2021). Om steigan.no. Retrieved from <https://steigan.no/artikler/>
- Sunstein, C. R. (2014). Nudging: a very short guide. *Journal of Consumer Policy*, 37(4), 583-588.
- Tandoc Jr, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “fake news” A typology of scholarly definitions. *Digital journalism*, 6(2), 137-153.
- Treverton, G. F., Thvedt, A., Chen, A. R., Lee, K., & McCue, M. (2018). Addressing hybrid threats. In: Försvarshögskolan (FHS).
- World Health Organization. (2020, 23. september 2020). Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from

misinformation and disinformation. Retrieved from

<https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation>

Zhang, X., & Ghorbani, A. A. (2020). An overview of online fake news: Characterization, detection, and discussion. *Information Processing & Management*, 57(2), 102025.

